

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалби № 57002/11 и 4 други – вж. приложения списък)

РЕШЕНИЕ

Член 1 от Протокол № 1 • Мирно ползване на притежания • Отнемане на имущество като облага от престъпление • Прилагане на изискванията, изложени в *Тодоров и други срещу България* • Липса на обосновка от страна на националните съдилища, както по делото *Тодоров*, за наличието на причинно-следствена връзка между предикатните престъпления или друго престъпно поведение на жалбоподателите по четири от жалбите, водеща до непропорционална намеса • Отнето имущество, за което обосновано е доказано, че представлява облага от престъпна дейност във връзка с една от жалбите • Мотиви в това отношение, които не са нито произволни, нито явно необосновани

Член 1 от Протокол № 1 • Обезпечаване на плащането на данъци или глоби • Прекомерни държавни такси за подаване на жалби в производства за отнемане на имущество • Нарушен баланс между обществен интерес и основните права на човека

СТРАСБУРГ

21.05.2024 г.

Решението ще стане окончателно при условията, посочени в член 44, § 2 от Конвенцията. То може да бъде предмет на редакционен преглед.

По делото „Мъндев и други срещу България“,

Европейският съд по правата на човека (трето отделение), заседаващ като камера, състояща се от:

Пере Пастор Виланова (Pere Pastor Vilanova), *Председател*,
Йонко Грозев,

Георгиос А. Серхидес (Georgios A. Serghides),

Дариан Павли (Darian Pavli),

Петер Руусма (Peeter Roosma),

Йоанис Ктистакис (Ioannis Ktistakis),

Одни Мьол Арнардотир (Oddný Mjöll Arnardóttir), *съдии*,

и Милан Блашко (Milan Blaško), *секретар на съдебното отделение*,

Като взе предвид:

жалби (с номера 57002/11, 61872/11, 46024/12, 6430/13 и 67333/13) срещу Република България, подадени в Съда съгласно член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от няколко български граждани и дружества, чиито данни са посочени в приложената таблица („жалбоподателите“), на различните дати, също посочени в таблицата;

смъртта на жалбоподателя г-н Петър Кръстев Марваков на 15 февруари 2017 г. и изразеното от съпругата му г-жа Светла Иванова Марвакова желание да встъпи на негово място за разглеждане на делото в съда;

решението да комуникира на българското правителство („правителството“) жалбите във връзка с отнемането на имуществото на жалбоподателите съгласно законодателството относно облаги от престъпна дейност и размера на държавните такси, платени от жалбоподателите в съдебното производство по отнемането, и да обяви останалата част от жалбите за недопустими;

становищата на страните;

след закрито заседание, проведено на 5 март и 02 април 2024 г.,

постанови следното решение, прието на последната дата:

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Делото повдига въпроси по член 1 от Протокол № 1. Става въпрос за отнемане на имущество, придобито от престъпна дейност, което отнемане според жалбоподателите е било несправедливо и необосновано. Делото касае и твърдени прекомерни държавни такси, платени от жалбоподателя в производството за отнемане.

ОПИСАНИЕ НА ФАКТИТЕ

2. Жалбоподателите са представлявани от адвокати, чиито имена и място на практика са посочени в приложението.

3. Правителството е представявано от своите агенти – г-жа М. Димитрова, г-жа С. Собаджиева, г-жа И. Недялкова и г-жа Б. Симеонова от Министерството на правосъдието.

4. Фактите по делото, представени от страните, могат да бъдат обобщени, както следва.

I. ЖАЛБА № 57002/11 – *МЪНДЕВИ срещу БЪЛГАРИЯ*

5. През 2006 г. г-н Атанас Мъндев (първият жалбоподател – вж. приложената таблица) сключва споразумение с прокуратурата, като се признава за виновен за изнудване, извършено през 2004 г., и приема условна присъда лишаване от свобода. Споразумението е одобрено от Сливенския окръжен съд.

6. Тъй като въпросното престъпление е сред посочените като предикатни престъпления в чл. 3, ал. 1 от Закона за отнемане на незаконно придобито имущество от 2005 г. (наричан по - долу „Законът от 2005 г.“; вж. параграфи 52 -53 по - долу), Комисията за установяване на имущество, придобито от престъпна дейност (наричана по - долу „Комисията“) започва производство срещу четиримата жалбоподатели – г-н Атанас Мъндев, съпругата му Ваня Мъндева (втората жалбоподателка) и родителите му Ангел Мъндев и Мария Мъндева (третия и четвъртия жалбоподател). След извършване на проверки, обхващащи периода между 1990 г. и 2006 г., Комисията предявява искова молба за отнемане на имуществото в съда.

7. Искането е частично уважено с решения на Сливенския окръжен съд от 1 август 2008 г. и Бургаския апелативен съд от 23 октомври 2010 г. Решението за отнемане в полза на държавата става окончателно на 25 февруари 2011 г., когато Върховният касационен съд (наричан по-нататък „Върховният съд“) не допуска касационно обжалване на въззивното решение.

8. Националните съдилища намират, че през разглеждания период (1990 - 2006 г.) първият и втората жалбоподатели са получили доходи в размер на 620 559 български лева (BGN), равняващи се на около 317 400 евро (EUR), и са имали разходи в размер на 753 230 лв. (385 280 евро). Съдилищата само частично приемат твърденията на двамата жалбоподатели относно източниците на доходите им, като посочват, че някои от твърденията им, че са взели заеми и са реализирали печалба от икономическа дейност, остават недоказани. Жалбоподателите са направили разходи за издръжка, за закупуване и подобрения на недвижимо имущество, както и за погасяване на заеми.

9. Тъй като разходите на първия и втората жалбоподатели значително надвишават доходите от това, което се приема за законни източници, жалбоподателите не са успели да оборят презумпцията, че придобиването на техните активи е свързано с престъпна дейност, както

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО „МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

е посочено в чл. 4, ал. 1 от Закона от 2005 г. По думите на Сливенския окръжен съд,

„Именно липсата на законен източник на имуществата предполага, че имуществото е придобито от престъпна дейност“.

10. Що се отнася до третия и четвъртата жалбоподателка, техният син им е прехвърлил парцел със сгради през 2006 г. Това имущество също е предмет на отнемане, като се има предвид, че тези жалбоподатели не са опровергали презумпцията съгласно чл. 8, ал. 1 от Закона от 2005 г., че са знаели за престъпния му произход.

11. Поради това националните съдилища постановяват отнемане на няколко недвижими имота и постъпленията от продажбата на други имоти. Активите, по отношение на които е постановено отнемането, са оценени на 421 971 лв. (215 842 евро).

12. При приключване на производството жалбоподателите са осъдени да заплатят 16 878 лв. (8 630 евро) държавна такса, в размер на 4% от стойността на активите, по отношение на които е било уважено искането на Комисията. Жалбоподателите са платили допълнителни 8 377 лв. (4 285 евро) държавна такса, за да подадат жалбата си срещу първоинстанционното решение.

13. След влизането в сила на решението за отнемане Националната агенция за приходите, която привежда в изпълнение мерките по издадени изпълнителни листи, е продала един от имотите за 12 030 лв. (6 153 евро). Друг имот е продаден в изпълнително производство, образувано от трети лица, като държавата е получила 50 813 лв. (25 990 евро) от продажната цена. По отношение на още един имот заповедта за конфискация не може да бъде изпълнена, тъй като е установено, че описанието му в съдебните решения е сгрешено. И накрая, доколкото отнемането касае и постъпленията от продажбата на други имоти, не е платена никаква част от тези суми, а през април 2022 г. дългът на жалбоподателите е погасен по давност.

14. Що се отнася до разпореждането жалбоподателите да заплатят 16 878 лв. (8 630 евро) държавни такси (освен платените за обжалването – вж. пар. 12 по – горе), Националната агенция за приходите е успяла да събере 642 лв. (328 евро) преди дългът да бъде погасен по давност през 2022 г.

II. ЖАЛБА №61872/11 – *ГЛАВЧЕВ И ГЛАВЧЕВ ГРУП ООД срещу БЪЛГАРИЯ*

15. С присъда от 5 ноември 2003 г., влязла в сила през 2005 г., г-н Петър Главчев (първият жалбоподател) е осъден за трафик на хора с цел сексуална експлоатация и му е наложено наказание лишаване от свобода. Както е установено от наказателните съдилища, между 1999 и 2003 г. синът и племенникът на жалбоподателя са уговорили и завели в

Западна Европа много български жени, които тогава са работили за тях като проститутки. Първият жалбоподател също е участвал в схемата, главно като шофьор. Синът и племенникът са осъдени за сводничество, извършено между 1999 г. и 2003 г., и за трафик на хора с цел сексуална експлоатация, а първият жалбоподател – само за трафик на хора с цел сексуална експлоатация, по - специално за организиране на прехвърлянето в чужбина на жена през март 2003 г. Престъплението трафик на хора, включително с цел проституция, е криминализирано по българското законодателство през 2002 г.

16. Тъй като въпросното престъпление е сред посочените в чл. 3, ал. 1 от Закона от 2005 г., Комисията инициира проверка на доходите и разходите на първия жалбоподател и съпругата му между 1981 г. и 2006 г., както и на тези на контролирано от тях дружество, а именно „Главчев Груп“ ООД, вторият жалбоподател. През декември 2006 г. Комисията предявява иск пред Пловдивския окръжен съд за отнемане на парцел от 416 кв. м. в гр. Пловдив със седеметажна офис сграда, построена върху него. Според Комисията стойността на имота, а съответно и стойността на иска срещу жалбоподателите, е 832 462 лв. (425 811 евро).

17. Искането за отнемане в полза на държавата е уважено от националните съдилища с решения на Пловдивски окръжен съд от 30 май 2009 г., на Пловдивския апелативен съд от 14 януари 2010 г. и на Върховния съд от 21 март 2011 г.

18. Съдилищата установяват, че през разглеждания период доходите на първия жалбоподател и съпругата му, за които е установен законен произход, са в размер на 155 905 лв. (80 000 евро). През същия период, през 1997 г., те са закупили парцел за 263 080 лв. (135 000 евро), който са прехвърлили на втория жалбоподател през 2001 г. и върху който вторият жалбоподател е построил седеметажната сграда между 2001 и 2003 г. През 2002 г. вторият жалбоподател е изтеглил банков заем за финансиране на строителните работи и този заем е бил напълно погасен до май 2003 г. През 2001 г., 2002 г. и 2003 г. първият жалбоподател и съпругата му са прехвърлили общо 468 000 лв. (приблизително 240 000 евро) на втория жалбоподател. При добавянето на останалите им разходи, по - специално пътните, като се има предвид, че между 1996 г. и 2003 г. г-н Главчев е пътувал в чужбина деветдесет и осем пъти, разходите им за разглеждания период възлизат на 1 165 136 лв.(приблизително 596 000 евро).

19. Първоинстанционния и въззивния съд отбелязват, че разликата между доказаните законни доходи и разходи на жалбоподателите е достатъчна, за да покаже, че жалбоподателите не са оборили презумпцията по чл. 4, ал. 1 от Закона от 2005 г., че произходът на техните активи е от престъпна дейност (вж. параграф 53 по - долу). За Върховния съд е „логично да се предположи“, че разходите, направени от първия жалбоподател и съпругата му, са свързани с престъпната

дейност на първия жалбоподател, а именно трафик на хора с цел сексуална експлоатация, който „може основателно да се счита за източник на доходи“. Подобно заключение, според Върховния съд, не се основава само на презумпцията, съдържаща се в член 4, алинея 1 от Закона от 2005 г., а на „оценка на фактите като цяло в контекста на член 4“. Върховният съд също така посочва, че законът от 2005 г. разрешава отнемането на активи, придобити преди извършването на предикатното престъпление, като единственото ограничение в това отношение е срокът от двадесет и пет години съгласно член 11 (пак там).

20. Жалбоподателите са осъдени от Пловдивския окръжен съд да заплатят 32 420 лв. (16 583 евро) държавни такси, изчислени в съответствие с приложимите правила като 4% от цената на иска, съгласно мотивираното искане. Жалбоподателите са платили общо още 32 420 лв. (16 583 евро) за обжалване на първоинстанционното решение и за касационната им жалба.

21. След като постановеното отнемане става окончателно, през 2012 г. офис сградата е предложена от държавата на Община Пловдив, която продължава да я владее.

22. Жалбоподателите така и не са заплатили държавната такса от 32 420 лв. по разпореждане на Пловдивския окръжен съд, а през април 2022 г. дългът е отписан от НАП като погасен по давност.

III. ЖАЛБА № 46024/12 – *РАЧЕВИ срещу БЪЛГАРИЯ*

23. С решение на Шуменския окръжен съд от 26 април 2002 г., влязло в сила през 2003 г., г-н Росен Рачев (първият жалбоподател) е осъден за притежание на фалшиви банкноти. Престъплението е извършено през 2001 г.

24. Тъй като въпросното престъпление попада в обхвата на Закона от 2005 г., през 2006 г. Комисията започва производство срещу първия жалбоподател и съпругата му (г-жа Димитричка Рачева, втората жалбоподателка) и предявява срещу тях искане за отнемане на имущество. Искане за отнемане на редица имоти и превозни средства, както и постъпления от продажба на други имоти и превозни средства и пари в банковите сметки на жалбоподателите. Стойността на имуществото, за което е поискано да се постанови отнемане, е оценена на 383 936 лв. (196 386 евро), което е и стойността на иска срещу жалбоподателите.

25. Искането е частично уважено на 20 ноември 2009 г. с решение на Шуменския окръжен съд. Националният съд е постановил отнемане на по - голямата част от имуществото, претендирано от Комисията, с изключение на сумите в две банкови сметки.

26. Установено е, че през разглеждания период, а именно от 1982 г. до 2006 г., жалбоподателите са придобили активи, равняващи се на 4

953 минимални месечни заплати и са направили разходи, включително разходи за издръжка и разходи за пътуване в чужбина, на обща равностойност на 6 760 минимални месечни заплати (за използване на минимални месечни заплати в производства по Закона от 2005 г. като мярка за сравняване на стойности през различни периоди, вж. *Тодоров и други срещу България*, № 50705/11 и 6 други, § 109, 13 юли 2021 г.). През същия период доходите на жалбоподателите от законни източници са били еквивалентни на 2 689 минимални месечни заплати. В тази връзка националният съд е счел, че някои от източниците на доходи, посочени от жалбоподателите, в частност заемите, остават недоказани.

27. Разликата между приходите и разходите на жалбоподателите през съответния период означава, че те не са оборили презумпцията, че активите представляват облаги от престъпна дейност, както е посочено в чл. 4, ал. 1 от Закона от 2005 г. (вж. параграф 53 по - долу).

28. След обжалване решението на Шуменския окръжен съд е потвърдено на 19 май 2010 г. от Апелативен съд - Варна. Той отбелязва, че жалбоподателите не са обжалвали частта от решението на първоинстанционния съд, разпореждаща отнемане на постъпленията от продажбата на определени активи и на суми, налични в банкови сметки (вж. параграф 24 по - горе), и че в това отношение първоинстанционното решение е влязло в сила.

29. Производството приключва с окончателно решение на Върховния касационен съд от 13 януари 2012 г., с което отнемането е потвърдено.

30. При приключване на производството пред Шуменския окръжен съд жалбоподателите са осъдени да заплатят 15 911 лв. (8 138 евро) държавна такса, в размер на 4% от стойността на иска на Комисията срещу тях. Освен това жалбоподателите са заплатили всеки път по 7 956 лв. (4 069 евро), за да подадат жалбата си срещу първоинстанционното решение и касационната си жалба.

31. След като решението влиза в сила, отнетите имоти са изнесени на публична продажба, с изключение на апартамент в Шумен, който е бил предмет на изпълнително производство, образувано от частни лица. Три от отнетите превозни средства не могат да бъдат намерени, едно е извозено за скрап, а едно е предложено на общинските власти в София за тяхно ползване. Само малка част от сумите, които жалбоподателите са осъдени да платят (сумите, получени от продажбата на активи – вж. параграф 24 по - горе), са действително получени от държавата, но от сумата в размер на 15 911 лв., представляваща стойността на държавната такса за производството на първа инстанция, не е изплатена никаква част.

IV. ЖАЛБА № 6430/13 - *МАРВАКОВ И ДРУГИ срещу БЪЛГАРИЯ*

32. На 29 май 2006 г. първият жалбоподател г-н Петър Марваков сключва споразумение с прокуратурата, признавайки, че е извършил две престъпления – участие в организирана престъпна група, създадена за трафик на наркотици, и опит за трафик на наркотици. И двете престъпления са извършени през 2003 г. В споразумението, което е одобрено от Пловдивския окръжен съд, първият жалбоподател приема наказание лишаване от свобода.

33. След осъждането Комисията започва разследване срещу първия жалбоподател и съпругата му (г-жа Светла Марвакова, втората жалбоподателка), като извършва проверка на техните приходи и разходи между 1983 и 2007 г. В проверката са включени и две дружества, изцяло контролирани от семейството – „Пълдин Къмпани“ ЕООД и „Помфрит Къмпани“ ООД (трети и четвърти жалбоподател).

34. През 2008 г. Комисията предявява искане срещу четиримата жалбоподатели, с което моли да бъде постановено отнемане на следните активи като облаги от престъпна дейност: няколко имота с жилищни и промишлени сгради върху тях, придобити от първия жалбоподател на името на третия жалбоподател през 2002 г. и 2007 г.; автомобил, собственост на първия и втората жалбоподатели и други превозни средства, собственост на третия жалбоподател; дяловете на първия жалбоподател в третия и четвъртия жалбоподател (съответно 100% и 70% от дяловете на дружествата); и 44 500 лв. (22 760 евро), които г-н Марваков е прехвърлил на четвъртия жалбоподател. Според Комисията общата стойност на тези активи, а с това и стойността на подадената от нея искова молба, е 839 216 лв. (430 000 евро).

35. Искането за отнемане е уважено в цялост с решения на Пловдивския окръжен съд и Пловдивския апелативен съд от 15 февруари и 21 юли 2011 г. С окончателно решение от 17 юли 2012 г. Върховният касационен съд не допуска касационно обжалване.

36. Националните съдилища са установили, че докато доходите на първия и втората жалбоподателка от законни източници и техните разходи през разглеждания период могат да бъдат изчислени по различни начини, при всяко изчисление последният надвишава първия с еквивалента на най - малко 1291 минимални месечни заплати. Освен това първият жалбоподател е внесъл еквивалента на 6306 минимални месечни заплати в дейността на дружеството жалбоподател „Пълдин Къмпани“ ЕООД, докато получените от него приходи са в размер на 4139 минимални месечни заплати. Съответно жалбоподателите не са установили законния произход на своите активи, което означава, че не са оборили презумпцията по чл. 4, ал. 1 от Закона от 2005 г., че тези активи представляват облаги от престъпление (вж. параграф 53 по -

долу). Законът от 2005 г. не изисква установяване на връзка между доказана престъпна дейност и имуществото, подлежащо на отнемане.

37. Жалбоподателите са осъдени от първоинстанционния Пловдивски окръжен съд да заплатят 33 569 лв. (17 170 евро) държавна такса. Тази сума остава неплатена към момента. Те обаче са платили 16 784 лв. (8 585 евро) за обжалване на първоинстанционното решение.

38. След като решението за отнемане става окончателно, става ясно, че по - голямата част от имуществото на третия жалбоподател е било ипотекирано преди завеждането на мотивираното искане. Тъй като дружеството е преустановило стопанската си дейност след конфискацията и е престанало да плаща дълговете си, имотите са били изнесени на публична продажба и продадени на трети страни, без държавата да получи каквато и да е част от продажната цена. Само един парцел е обявен за публична продажба от НАП и е продаден за 933 лв. (477 евро). Част от отнетите превозни средства също са продадени на трети лица или местонахождението им е неизвестно, а останалата част е изнесена на публична продажба. От сумата от 44 500 лв. (вж. параграф 34 по - горе), която четвъртият жалбоподател е осъден да плати, не е заплатена никаква част. И накрая, тъй като първият жалбоподател е преустановил всякаква стопанска дейност чрез третия и четвъртия жалбоподател, акциите в тях, които също са били предмет на отнемане, се считат за загубили всякаква реална стойност, която някога са имали.

39. Въпреки отнемането на акциите му, първият жалбоподател остава номинално управител на третия жалбоподател до смъртта си на 15 февруари 2017 г. Тъй като след това не е назначен нов управител, Пловдивският окръжен съд заличава дружеството от търговския регистър на 2 ноември 2017 г. по искане на прокуратурата. Назначен е ликвидатор, но той очевидно нито е приел, нито е отказал назначението, а държавата, като настоящ собственик на акциите на дружеството, не е потърсила неговата замяна.

40. След смъртта на първия жалбоподател, вторият заявява, че желае да поддържа жалбата вместо него.

V. ЖАЛБА № 67333/13 – *ДИМОВИ срещу БЪЛГАРИЯ*

41. С решение на Кюстендилски окръжен съд от 5 октомври 2007 г. първият жалбоподател, г-н Асен Димов, е осъден за контрабанда. Наказателните съдилища установяват, че през юни 2006 г. той е пренесъл в автомобил 4 504 кутии цигари, оценени на стойност 15 419 лв. (7 887 евро), през сръбско - българската граница, без да ги декларира. Направил е пътуването по предложение на приятел и когато бива спрял от митническите власти, е признал, че превозва недекларирани стоки, разкрил скривалището им и изразил разкаяние. Жалбоподателят е глобен и получава условна присъда лишаване от свобода, като в тази

връзка националните съдилища отбелязват, че той няма предишни осъждания и има „добри характеристични данни“.

42. След постановяването на присъдата Комисията образува производство срещу първия жалбоподател и съпругата му (втората жалбоподателка, г-жа Даниела Димова), а през 2009 г. предявява срещу тях мотивирано иск за отнемане на имущество. Иск се отнемане на следното имущество, с обща стойност според Комисията 337 370 лв. (172 567 евро): два имота, придобити през 2005 г. и 2008 г., единият от които за търговско ползване; няколко МПС и получените от жалбоподателите приходи от продажбата на други МПС; и дружествени дялове.

43. Искането е уважено изцяло с решения на Пернишкия окръжен съд от 30 юни 2011 г. и Софийския апелативен съд от 3 декември 2012 г. С окончателно решение от 12 април 2013 г. Върховният съд не допуска касационно обжалване.

44. Софийският апелативен съд отхвърля по - специално аргумента на втората жалбоподателка, че един от спорните имоти ѝ е бил дарен от майка ѝ, като отбелязва, че страните са подписали договор за продажба.

45. Националните съдилища установяват също, че през разглеждания период, а именно от 1996 г. до 2009 г., доказваният законен доход на жалбоподателите е в размер на 73 652 лв. (37 673 евро). Разходите им, от друга страна, включително за ежедневните разходи на жалбоподателите, пътуванията в чужбина, придобиването на имоти, превозни средства и дялове в дружества и погасяването на кредити, са в размер на 797 000 лв. (407 672 евро).

46. Според Пернишкия окръжен съд невъзможността на жалбоподателите да установят законния произход на активите си е достатъчна, за да покаже, че тези активи са придобити от престъпна дейност и следователно подлежат на отнемане.

47. Софийският апелативен съд счита от своя страна, че е трябвало да се установи причинно - следствена връзка между активите, чието отнемане се търси и престъпната дейност на г-н Асен Димов и че невъзможността на жалбоподателите да докажат законния произход на тези активи не е достатъчна в това отношение. Така приема, че

„[в] случая престъпната дейност е контрабанда на цигари, което само по себе си сочи наличието на причинна връзка между реализираната от тази дейност печалба (като незаконен източник на средства) и придобитото от семейство Димови имущество, което е на значителна стойност“.

Освен това се посочва следното:

„За да бъде оборена презумпцията по чл. 4, ал. 1 (от Закона от 2005 г.), следва да се покаже, че придобитото имущество не е свързано с престъпната дейност [...] както и че са налице достатъчно законни доходи. След като ответникът по иска Асен Димов е осъден за престъпление по чл. 3, ал. 1 (от Закона от 2005 г.), от фактите по делото трябва да може да се направи основателно предположение, че

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО „МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

имуществото е придобито в резултат на престъпна дейност, но не е необходимо това да е конкретно дейността, която е предмет на присъдата.“

48. В решението си, с което не допуска касационно обжалване (вж. параграф 43 по - горе), Върховният касационен съд приема, че Софийският апелативен съд е посочил адекватно „възможна връзка“ между активите, които ще бъдат отнети, и престъпната дейност на г-н Асен Димов, която е контрабанда на цигари.

49. Пловдивският окръжен съд осъжда жалбоподателите да заплатят 13 495 лв. (6 903 евро) държавна такса, изчислени като 4% от стойността на иска срещу тях. Освен това жалбоподателите плащат 6 747 лв. (3 451 евро), за да подадат жалбата си срещу първоинстанционното решение.

50. След като решението за отнемане става окончателно, един от имотите на жалбоподателите е продаден от държавата за 9 160 лв. (4685 евро). Другият става предмет на изпълнително производство, образувано от частни лица, като след изнасянето му на публична продажба съдебният изпълнител превежда 33 090 лв. (16 925 евро) на държавата. От отнетите превозни средства едното е продадено от държавата на трето лице, а останалите не могат да бъдат намерени.

51. Националната агенция за приходите също започва изпълнително производство за събиране на получените суми от продажбата на превозните средства. Тя събира само сума в размер на 79 лв. (40 евро). Не се изяснява дали жалбоподателите са платили държавната такса за първоинстанционното производство, която възлиза на 13 495 лв. (вж. параграф 49 по-горе).

ПРИЛОЖИМА ПРАВНА УРЕДБА И ПРАКТИКА

I. ЗАКОНЪТ ОТ 2005 Г.

52. Съответните материалноправни и процесуални разпоредби на Закона за отнемане на придобитото от престъпления имуществото от 2005 г. (*Закон за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност*, „Законът от 2005 г.“), в сила до 2012 г., както и съответната съдебна практика, са описани в *Тодоров и други срещу България* (№ 50705/11 и 6 други, §§ 90-110, 13 юли 2021 г.).

53. По-специално, производство по Закона от 2005 г. може да бъде задействано от осъдителна присъда за едно от предикатните престъпления, посочени в чл. 3, ал. 1. Съгласно чл. 4, ал. 1 от закона имуществото на ответниците следва да се счита за облаги от престъпна дейност, ако не е установен законен източник за придобиването му. Правото на държавата да отнеме актив се погасява двадесет и пет години след придобиването на актива (член 11 от закона).

54. Чл. 21 -26 от Закона от 2005 г. предвиждат налагане на обезпечителни мерки на процесните активи, докато производството за

отнемане е висящо. Член 23, ал. 4 предвижда по-специално, че когато са наложени обезпечителни мерки, те могат да бъдат частично отменяни, за да се позволи, наред с другото, плащането на съдебни разноски, които включват държавни такси. Решение се взема от съда, разглеждащ делото, въз основа на мотивирано искане от заинтересованото лице или от ръководителя на местното подразделение на Комисията.

II. ДЪРЖАВНИ ТАКСИ ПО ГРАЖДАНСКИ ПРОИЗВОДСТВА

55. Въпросът за държавните такси до 2008 г. се урежда от Гражданския процесуален кодекс от 1952 г. (наричан по-долу „Кодексът от 1952 г.“), а след това от Гражданския процесуален кодекс от 2008 г. (наричан по-долу „Кодексът от 2008 г.“), като по същество се предвиждат същите правила. Приложими са и разпоредбите на Закона за държавните такси.

56. Общото правило е, че държавната такса се плаща от ищеца предварително, към момента на подаване на иска. Държавните органи са освободени от задължението за плащане на държавни такси, освен когато делото се отнася до частноправен въпрос, по който държавата е страна. Когато ищецът е държавен орган, който не дължи такси и е спечелилата производството страна, ответникът трябва да заплати такса на държавата за първоинстанционното разглеждане на делото. Когато е издаден изпълнителен лист за такава, изпълнителните действия обикновено се предприемат от Националната агенция за приходите.

57. Когато ищецът е спечелилата страна в производството, ответникът бива осъден да възстанови на ищеца заплатената такса.

58. Що се отнася до таксите за въззивно и касационно обжалване, те се заплащат предварително. Плащането е предпоставка за разглеждане на жалбите.

59. Държавните такси са определени като 4% от стойността на иска за производство пред първоинстанционен съд и 2% от стойността на иска за разглеждане на въззивна или касационно инстанция. Няма горна граница, а националните съдилища нямат право на преценка по въпроса.

60. Стойността на иска трябва да бъде посочена от ищеца при започване на производството, а след като бъде окончателно определена, тя е задължителна за съдилищата за целите на изчисляване на съответните съдебни такси. Ответникът или служебно съдът, разглеждащ делото като първа инстанция, може да оспори стойността на иска, посочена от ищеца, най - късно по време на първото съдебно заседание. След това въпросът трябва да бъде решен от съда, който разглежда делото.

61. Съгласно чл. 83, ал. 2 от Кодекса от 2008 г. (съответстващ на чл. 63, ал 1 от Кодекса от 1952 г.) съдилищата могат да освободят страните по граждански производства от задължението за плащане на

държавна такса, когато докажат, че не разполагат с достатъчно финансови средства.

62. Правителството е представило национална съдебна практика във връзка с освобождаването от задължението за плащане на държавни такси. Посочените по-горе разпоредби са прилагани в производства по Закона от 2005 г., по-специално когато съответните страни не са притежавали ликвидни активи, независимо от факта, че тези страни биха могли алтернативно да поискат отмяна на някои от обезпечителните мерки, наложени на техните активи (вж. параграф 54 по - горе).

63. Българският Конституционен съд в решение, постановено на 31 юли 2014 г. в различен контекст (*Решение № 13 от 31 юли 2014 г. по к.д. № 1/2014 г.*), е постановил, че таксите, начислявани от държавата, са „плащания в полза на държавния бюджет от конкретно физическо или юридическо лице, заради това, че е предизвикало действието на държавен орган в свой интерес или му е предоставена исканата услуга“. Получената услуга или полученото действие означава, че тези такси са с „възмезден“ характер.

III. ДРУГИ РАЗПОРЕДБИ

64. Чл. 303, ал. 1, т. 7 от Гражданския процесуален кодекс предвижда, че заинтересована страна може да поиска възобновяване на гражданско производство по дело, по което „Европейският съд по правата на човека с окончателно решение е установил нарушение на [Конвенцията]“ и „новото разглеждане на делото е необходимо, за да се отстранят последиците от нарушението“.

65. Съгласно чл. 309, ал. 2, във връзка с чл. 245, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс, ако молбата за възобновяване на делото бъде уважена и искът, който първоначално е бил уважен, в крайна сметка бъде отхвърлен, съдът, който разглежда възобновеното дело, трябва да разпoredи възстановяването на всички разходи, платени от първоначалната губеща страна.

66. Висшият адвокатски съвет е приел наредба за минималните размери на адвокатските възнаграждения. Член 7 от наредбата (в сила между 2009 г. и 2014 г.) предвижда, че когато интересът в гражданското производство е на стойност над 10 000 лв. (5 115 евро), тези такси ще бъдат в размер на 650 лв. (332 евро), плюс 2% върху стойността над 10 000 лв.

IV. СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ

67. Според Националния статистически институт средният общ годишен доход на глава от населението в България е както следва:

- през 2006 г. – 2 851 лв. (1 458 евро);
- през 2007 г. – 3 347 лв. (1 712 евро);
- през 2008 г. – 3 748 лв. (1 917 евро);
- през 2009 г. – 3 867 лв. (1 978 евро);
- през 2010 г. – 3 812 лв. (1 950 евро);
- през 2011 г. – 3 937 лв. (2 013 евро);
- през 2012 г. – 4 541 лв. (2 322 евро).

ПРАВОТО

I. ОБЕДИНЯВАНЕ НА ЖАЛБИТЕ

68. С оглед на сходния предмет на жалбите Съдът счита за целесъобразно те да бъдат разгледани заедно в едно решение.

II. ПРЕДВАРИТЕЛНИ ВЪПРОСИ

69. Г-н Петър Кръстев Марваков, един от жалбоподателите в *Марваков и други* (жалба № 6430/13), е починал на 15 февруари 2017 г., а неговата вдовица, г-жа Светла Иванова Марвакова, също жалбоподател (вж. приложената таблица), изразява желанието си да поддържа жалбата вместо него (вж. параграф 40 по - горе). Правителството не повдига принципно възражение срещу признаването на правото ѝ да встъпи по този начин. Изтъква обаче, че г-н Марваков има двама наследници – съпругата и дъщеря му.

70. Съдът намира, че г-жа Марвакова има процесуална легитимация да поддържа жалбата вместо своя съпруг. Що се отнася до опасенията на правителството за това, че г-н Марваков има двама наследници, Съдът посочва, че процесуалната легитимация на г-жа Марвакова да поддържа жалбата произтича от нейния законен интерес да направи това (вж. *Ergezen срещу Турция*, № 73359/10, § 29, 8 април 2014 г.), а не непременно от някакво право да наследява имущество (за сравнение *Malhous срещу Чешката република* (dec.) [GC], № 33071/96, ЕСПЧ 2000-XII). Съответно Съдът ще разгледа жалбата, както е била първоначално подадена от г-н Марваков (вж. *Kalló срещу Унгария*, № 30081/02, § 25, 11 април 2006 г.).

71. Що се отнася до третия жалбоподател в *Марваков и други* – „Пълдин Къмпани“ ЕООД – правителството твърди, че то е загубило юридическата си правосубектност, а оттам и статута си на пострадал в производството пред Съда, след вътрешното решение от 2 ноември 2017 г. за заличаването му от търговския регистър (вж. параграф 39 по-горе).

72. Втората, третият и четвъртият жалбоподател (представявани от адвокатите, определени към момента на подаване на молбата) възразяват, като отбелязват, че дружеството не е било официално

прекратено. Алтернативно, молят Съда да позволи на г-жа Марвакова да продължи да поддържа жалбата от името на дружеството, като посочват, че тя има правен интерес да получи констатация от страна на Съда за нарушение на правата на дружеството и в случай на такава констатация може да поиска възобновяване на производството на национално ниво.

73. Съдът отбелязва, че въпреки решението за заличаването му от регистъра на дружествата, „Пълдин Къмпани“ ЕООД все още съществува като отделно юридическо лице съгласно българското законодателство, тъй като не са предприети стъпки за официалното му прекратяване (вж. параграф 39 по - горе). Въпреки това няма яснота кой представлява дружеството в момента, тъй като акциите на първия жалбоподател са отнети (вж. параграф 34 по - горе) и новият собственик – държавата – не е предприел смислени стъпки за упражняване на собствеността и за пристъпване, ако е необходимо, към прекратяване на дружеството.

74. Съдът отбелязва освен това, че преди отнемането на акциите „Пълдин Къмпани“ ЕООД е било изцяло притежавано от г-н Марваков, който го е използвал за придобиване на имущество на свое име (вж. параграф 34 по - горе). Делото се отнася до отнемането на предполагаеми облаги от престъпна дейност и плащането на държавни такси и е ясно, че мерките, предприети срещу дружеството, засягат собствените парични интереси на г-н Марваков (вж. *Euromak Metal Doo срещу Бивша югославска република Македония*, № 68039/14, § 32, 14 юни 2018 г.).

75. В тази ситуация Съдът приема, че г-жа Марвакова, която е наследник на г-н Марваков и поддържа жалбата вместо него (вж. параграф 70 по - горе), също има право да поддържа жалбата от името на „Пълдин Къмпани“ ЕООД и да получи окончателно решение по делото от Съда.

76. Следователно предварителното възражение на Правителството относно „Пълдин Къмпани“ ЕООД следва да бъде отхвърлено.

III. ОПЛАКВАНЕ ОТНОСНО ОТНЕМАНЕТО НА ИМУЩЕСТВОТО НА ЖАЛБОПОДАТЕЛИТЕ

77. Жалбоподателите се оплакват, че отнемането на имуществото им е било несправедливо. Те се позовават на член 1 от Протокол № 1 и член 6 § 1 и член 13 от Конвенцията.

78. Като господар на правната квалификация на фактите по делото (вж. *Radomilja и други срещу Хърватия* [GC], № 37685/10 и № 22768/12, §§ 114 и 126, 20 март 2018 г.), Съдът е на мнение, че оплакването попада в обхвата на разглеждане единствено по член 1 от Протокол № 1, който гласи следното:

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО „МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.“

79. Оплакването е от вида, разгледан във водещото решение по делото *Тодоров и други срещу България* (№ 50705/11 и 6 други, 13 юли 2021 г.).

А. Обхват на оплакването

80. Въпреки че от жалбоподателите са били отнети много активи, съдебните решения не са могли да бъдат изпълнени по отношение на някои от тях, тъй като те вече са били предмет на принудително изпълнение, иницирано от трети страни, или местонахождението им не е могло да бъде установено, или защото жалбоподателите не са платили сумите, за които са осъдени и държавата не е могла да продължи изпълнението по тяхното събиране, тъй като вземанията са се погасили по давност (вж. параграфи 13, 31, 38 и 50 -51 по - горе).

81. Както в *Тодоров и други* (цитирано по - горе, § 134), разглежданото оплакване се отнася само до активи, които действително са били отнети или по отношение на които жалбоподателите продължават да бъдат задължени. Активите, за които изпълнението е невъзможно по различни причини, попадат извън обхвата на оплакването.

В. Допустимост

1. Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита

82. Що се отнася до делото *Рачеви* (жалба № 46024/12), правителството твърди, че жалбоподателите не са изчерпали наличните вътрешноправни средства за защита, тъй като не са обжалвали част от решението на първоинстанционния съд по тяхното дело, а именно осъждането за определени парични суми и за отнемането на други суми, депозирани в банкови сметки (вж. параграф 28 по-горе).

83. Съдът се съгласява, че тази част от жалбата е недопустима поради причините, посочени от правителството, които жалбоподателите не оспорват. Поради това той постановява, че тази част от жалбата трябва да бъде отхвърлена съгласно член 35 §§ 1 и 4 от

Конвенцията поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

84. По делото на *Мъндеви* (жалба № 57002/11) и *Рачеви* правителството твърди освен това, че жалбоподателите не са повдигнали надлежно оплакването си по член 1 от Протокол № 1 пред националните съдилища. Съдът е на мнение, че макар жалбоподателите да не се позовават изрично на тази разпоредба пред националните съдилища, трябва да се счита, че те са повдигнали оплакване по същество в този смисъл. Усилията им са насочени към защита на имуществените им права, като твърдят, че активите им са със законен произход и не следва да бъдат отнемани.

85. По делото на *Мъндеви* и *Рачеви* правителството твърди неизчерпване също така на основание, че жалбоподателите не са предявили иск за неправомерно увреждане срещу държавата, за да търсят обезщетение, въз основа на факта, че части от исковете срещу тях са били отхвърлени (вж. параграфи 7 и 25 по - горе). Съдът вече е отхвърлил идентично възражение по делото *Тодоров и други* (цитирано по - горе, § 138) и не е необходимо да повтаря съображенията си.

86. И накрая, правителството сочи, че по делото *Мъндеви* жалбоподателите не са обжалвали налагането на обезпечителни мерки върху активи, наложени в началото на производството срещу тях по искане на Комисията. Съдът обаче не вижда как това необжалване е свързано с разглежданата жалба, която не се отнася до обезпечителните мерки, предприети срещу жалбоподателите в очакване на отнемане, а до действителното отнемане на тяхното имущество.

87. Поради това Съдът отхвърля възраженията на правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, с изключение на обсъжданото в параграфи 82 -83 по - горе.

2. Други основания за недопустимост

88. В допълнение Съдът констатира, че жалбата не е нито явно неоснователна, нито недопустима на друго основание от изброените в член 35 на Конвенцията. Следователно тя трябва да бъде обявена за допустима.

С. По същество

1. Доводи на страните

89. Жалбоподателите твърдят, че законодателството, предвиждащо отнемане на техните активи – Законът от 2005 г. (вж. параграф 52 по - горе) – страда от недостатъци, тъй като позволява произволна намеса в правото на собственост. Във всичките пет жалби те твърдят, че националните съдилища, разглеждащи мотивираните искания, не се

опитват да установят, че активите, предмет на искането за отнемане, представляват облаги от престъпна дейност.

90. Освен това жалбоподателите по делото „*Главчев и Главчев Груп ООД*“ посочват, че дейността, за която г-н Петър Главчев е бил осъден през 2003 г. – трафик на хора с цел сексуална експлоатация – е била инкриминирана в българското законодателство едва през 2002 г. (вж. параграф 15 по - горе). Според тях това означава, че дори и да е участвал в същата дейност преди конкретното предикатно престъпление, тази дейност не би била престъпна по своя характер. Жалбоподателите посочват, че конфискуваната сграда е била построена между 2001 г. и 2003 г. върху земя, придобита през 1997 г., т.е. най - вече преди извършването на предикатното престъпление.

91. От своя страна жалбоподателите по делото *Димови* отбелязват, че предикатното престъпление, извършено от г-н Асен Димов, само по себе си не е донесло финансова печалба, тъй като контрабандно внесените цигари са били конфискувани.

92. Правителството представя документи по някои от жалбите, сочещи, че някои от жалбоподателите отново са били осъдени впоследствие или са били разследвани за други престъпления. Правителството твърди, че отнемането следователно е оправдано и по - специално, че националните съдилища са установили достатъчна причинно - следствена връзка между престъпното поведение на жалбоподателите и активите, предмет на отнемане, или че такава връзка е очевидна или може логично да се предположи. В някои от случаите правителството твърди още, че жалбоподателите не са положили достатъчно усърдие да установят фактите, на които са се позовали. По всяко дело на всички жалбоподатели са били предоставени адекватни процесуални възможности да докажат законния произход на имуществото си. По делото *Главчев и Главчев Груп ООД* наказателните съдилища са установили съвместна престъпна дейност на първия жалбоподател и членовете на неговото семейство и може да се предположи, че постъпленията са били разпределени между членовете на семейството и дружествата, създадени от тях. И накрая, според правителството, жалбоподателите по делото *Мъндеви* не са понесли особена тежест в резултат на отнемането, като се има предвид, че то е останала до голяма степен неизпълнено (вж. параграф 13 по - горе).

2. Оценката на Съда

(а) Решението по делото *Тодоров и други*.

93. Както беше споменато, разглежданото оплакване е от вида, разгледан във водещото решение по делото *Тодоров и други* (цитирано по - горе), което също се отнася до отнемане на предполагаеми облаги от престъпна дейност по Закона от 2005 г.

94. Във водещото решение Съдът установява някои потенциални недостатъци в Закона от 2005 г. и в начина, по който той е приложен. Той подчертава по-специално комбинираното въздействие на неговото широко приложно поле - по отношение на предикатните престъпления и периодите, за които се проверяват приходите и разходите на ответниците, трудностите за ответниците да докажат какво съдилищата считат за „законен“ доход през такъв период, белязан освен това от инфлация и икономически промени, както и презумпцията, че всяко имущество, за което не е доказано, че има „законен“ произход, е облага от престъпление.

95. Позицията на Съда е, че въпреки че тези недостатъци не са достатъчни, за да се приеме, че всяка конфискация съгласно Закона от 2005 г. противоречи на член 1 от Протокол № 1, те със сигурност поставят значителна тежест върху ответниците в тези производства. Поради това от решаващо значение е като противовес националните съдилища да предоставят, някакви данни за престъпното поведение, вследствие на което е придобито имуществото, чието отнемане се иска, и да установят причинно-следствена връзка между това имущество и такова поведение (пак там, §§ 210-15).

96. Прилагайки тези изисквания към конкретните дела, разгледани във водещото решение, Съдът намира нарушение на член 1 от Протокол № 1 в тези от тях, при които националните съдилища не са успели да обосноват съществуването на посочената по-горе причинно-следствена връзка и са постановили отнемане, позовавайки се само на презумпцията, съдържаща се в Закона от 2005 г., че всеки актив, за който не е доказано, че има „законен“ произход, е имущество, придобито от престъпна дейност (пак там, §§ 217-50).

97. От друга страна, Съдът не е установил нарушение на член 1 от Протокол № 1 по делата, в които националните съдилища разумно са обосנוвали наличието на причинно-следствена връзка между имуществото, предмет на отнемане, и престъпното поведение на жалбоподателите. Намира, че той принципно би се доверил на преценката на съдилищата в това отношение, освен ако тази преценка не е произволна или явно необоснована, което не е било така (пак там, §§ 216 и 251-81).

(b) Разглежданите дела

(i) Общи съображения

98. Съдът отбелязва в началото, че както в *Тодоров и други* (цитирано по - горе, § 228), той няма да вземе предвид в анализа си по отделните дела факти, които не са били обсъждани в националното производство или на които националният съд не се е позовавал, за да обоснове отнемането на имуществото на жалбоподателите, като

например тези, представени от правителството и отнасящи се до всяка впоследствие доказана или предполагаема престъпна дейност на жалбоподателите (вж. параграф 92 по-горе). Проверката на Съда се ограничава до въпроса дали решенията за отнемане, както са аргументирани на национално ниво, отговарят на изискванията на член 1 от Протокол № 1.

99. Освен това задачата на Съда не е да преразглежда заключенията на националните съдилища относно фактите, по - специално относно доказаните доходи на жалбоподателите от законни източници и техните разходи, освен ако тези заключения не са произволни или явно необосновани (вж. *Тодоров и други*, цитирано по - горе, §§ 255, 265 и 279), каквото оспорване няма в настоящия случай. Съдът проверява дали е спазен член 1 от Протокол № 1 въз основа на установените факти и независимо от евентуални процесуални пропуски в това отношение от страна на жалбоподателите.

(ii) *Делата Мъндеви, Рачеви, Марваков и други и Димови (жалби №. 57002/11, 46024/12, 6430/13 и 67333/13, 12 юли 2016 г.*

100. В тези четири дела националните съдилища не са доказали убедително причинно-следствена връзка между предикатните престъпления или друго престъпно поведение на г-н Атанас Мъндев, г-н Росен Рачев, г-н Петър Марваков и г-н Асен Димов, от една страна, и имуществото, което подлежи на отнемане, от друга. Вместо това те се позовават на презумпцията за престъпния произход на активите по чл. 4, ал. 1 от Закона от 2005 г. и на установената от тях разлика между доходите на жалбоподателите от законни източници и техните разходи (вж. параграфи 9, 27, 36 и 46 - 48 по - горе). По този начин националните съдилища прилагат същия погрешен подход, който е критикуван от Съда в делата, разгледани в *Тодоров и др.* (цитирано по - горе), където е установено нарушение на правата на жалбоподателите (вж. параграф 96 по-горе).

101. По-специално по делото *Димови*, макар Софийският апелативен съд да е заявил, че трябва да докаже, че съществува причинно-следствена връзка между активите, които трябва да бъдат отнети, и някаква престъпна дейност, в крайна сметка той се основава на презумпцията по чл. 4, ал. 1 от Закона от 2005 г. и на факта, че г-н Асен Димов е осъден за контрабанда (вж. параграф 47 по - горе). Освен това, като се посочва, че е доказано, че активите, които трябва да бъдат отнети, имат престъпен произход, но не са непременно свързани с предикатното престъпление (пак там), очевидно се предполага, че жалбоподателят е участвал в друго престъпно поведение, без да се уточнява вида на поведението и основанията за такова заключение. Това е в очевидно противоречие с констатациите на наказателните съдилища, че присъдата на жалбоподателя трябва да бъде условна с оглед на факта,

че той не е извършил други престъпления и има „добри характеристични данни“ (вж. параграф 41 по-горе; сравни аргументите по подобен казус в *Sabouni and Others срещу България* [комитет], № 25795/15 и 59286/16, § 10, 2 март 2023 г.). Съответно Съдът не може да заключи, че само позоваване на презумпцията по чл. 4, ал. 1 и на вида престъпление, което първият жалбоподател е извършил веднъж, е достатъчно за установяване на престъпния произход на имуществото на двамата жалбоподатели. Настоящият случай следва да се разграничи, например, от *Кацаров*, разгледан в *Тодоров и други* (цитирано по - горе, §§ 262 -63), където жалбоподателят е бил осъден по три обвинения за незаконно притежание на наркотици с намерение да ги продаде; в този случай естеството на престъпната дейност, съчетано с липсата на достатъчно законни доходи, е било счетено на национално ниво и от Съда за достатъчно доказателство за престъпния произход на отнетото имущество.

102. На следващо място, Съдът не е съгласен с аргумента на правителството, че жалбоподателите по делото *Мъндеви* не са понесли особено голяма тежест (вж. параграф 92 по - горе в края). Въпреки че наистина съдебното решение срещу тях не е било изпълнено в пълен обем, тяхна собственост е била отнета от държавата и изнесена на публична продажба, а когато друг имот е бил предмет на изпълнително производство, инициирано от трети лица, държавата е получила 50 813 лв. (25 990 евро) от продажната цена (вж. параграф 13 по - горе). Следователно жалбоподателите са били засегнати от отнемането по начин, който не е бил пренебрежим.

103. Същото важи и по отношение на *Марваков и други*. Държавата всъщност не е станала собственик на по-голямата част от имотите, които са били отнети от третия жалбоподател, тъй като те са били ипотекирани и са били продадени за покриване на дълговете на дружеството, а също така се е оказало невъзможно да се изпълни съдебното решение по отношение на други активи (вж. параграф 38 по-горе). Въпреки това в резултат на него (пак там) от жалбоподателите действително са били отнети редица активи и по този начин на практика те са били засегнати от него.

104. Горееизложените съображения са достатъчни, за да позволят на Съда да заключи, че в случаите на *Мъндеви*, *Рачеви*, *Марваков и други* и *Димови* отнемането на имуществото на жалбоподателите не отговаря на изискванията на член 1 от Протокол № 1, по-специално както е установено в *Тодоров и други* (цитирано по - горе).

105. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

(iii) *Делото „Главчев и Главчев Груп“ ООД (жалба № 61872/11)*

106. По това дело първият жалбоподател, г-н Петър Главчев, е осъден за трафик на хора с цел сексуална експлоатация, извършен през

2003 г. (вж. параграф 15 по-горе). Осъждането е дало повод за образуване на производство срещу него и втория жалбоподател, дружество под негов контрол, което е довело до оспорваното отнемане на имущество (вж. параграфи 17 -18 по - горе). Националните съдилища са установили, че активите, предмет на отнемане, могат да се считат за облаги от престъпна дейност – по-специално Върховният касационен съд посочва, че „логично може да се предположи“ причинно - следствена връзка между престъпната дейност на първия жалбоподател и въпросните активи, като се има предвид, че такава дейност по принцип би могла да донесе финансова облага (вж. параграф 19 по-горе). Съдилищата също така отбелязват, че между 1996 г. и 2003 г. г-н Главчев е пътувал в чужбина деветдесет и осем пъти (вж. параграф 18 по-горе).

107. Както беше отбелязано, в *Тодоров и други* (цитирано по - горе, § 216, с допълнителни препратки) Съдът е постановил, че по принцип е готов да приеме преценката на националните съдилища по отношение на наличието на причинно-следствена връзка между всяко престъпно поведение на жалбоподателите и активите, за които се иска отнемане, ако такава преценка е била направена. Съдилищата в разглеждания случай са обосנוвали заключенията си, че въпросната причинно-следствена връзка съществува (вж. параграфи 19 и 46 по-горе) и Съдът не намира тези причини за произволни или явно необосновани. Освен това той отбелязва, че националните съдилища са установили значителни несъответствия между законните приходи и разходи на жалбоподателите (вж. параграфи 18 и 45 по-горе).

108. Жалбоподателите възразяват, че трафикът на хора с цел сексуална експлоатация е бил криминализиран в България едва през 2002 г., докато конфискуваната земя е била придобита по-рано, през 1997 г., а сградата върху нея е била построена между 2001 и 2003 г. (вж. параграф 90 по - горе). Целта на конфискационното производство обаче не е да се установи окончателно престъпно поведение по начин, подобен на този на наказателното производство, а да се покаже с определена степен на надеждност, че активите, които трябва да бъдат отнети, биха могли да бъдат облаги от престъпна дейност. Освен това, след като въпросната сграда е била построена между 2001 и 2003 г., част от конфискуваните активи всъщност са били придобити, след като поведението на г-н Главчев е било криминализирано през 2002 г. Също така е важно, че, както е установено от наказателните съдилища (вж. параграф 15 по - горе), първият жалбоподател е участвал в голяма престъпна схема за сводничество и трафик на хора с цел сексуална експлоатация, създадена от неговия син и племенник и действаща между 1999 и 2003 г.; както е посочено от правителството (вж. параграф 92 по - горе) и като се имат предвид близките семейни връзки между участниците, не може да се изключи, че отнетите активи може да са

придобити от такава по-широка престъпна дейност, а не изключително от престъпно поведение на първия жалбоподател.

109. С оглед на гореизложеното, Съдът приема, че по отношение на отнетите активи е разумно доказано, че представляват облаги от престъпна дейност. Съответно той не счита, че намесата в правата на жалбоподателите е била непропорционална на легитимните цели, преследвани от Закона от 2005 г.

110. Следователно няма нарушение на член 1 от Протокол № 1.

IV. ОПЛАКВАНИЯ ОТНОСНО СЪДЕБНИТЕ ТАКСИ

111. Жалбоподателите също се оплакват, че е трябвало да заплатят прекомерни държавни такси в производството. Те се позовават на член 6 § 1 от Конвенцията и член 1 от Протокол № 1.

A. Обхват

112. Жалбоподателите са платили държавните такси, за да подадат своите въззивни и касационни жалби, тъй като това е предпоставка за тяхното разглеждане (вж. параграф 58 по-горе). От друга страна, въпреки че са осъдени да платят различни суми под формата на такси в края на първоинстанционното производство, в повечето случаи са платени само малки части от тези суми или те изобщо не са били платени, когато държавата е потърсила изпълнение (вж. параграфи 14, 22, 31 и 37 по - горе). В някои случаи изрично е установено, че съответните давностни срокове вече са изтекли (вж. параграфи 14 и 22 по - горе). Не е ясно дали жалбоподателите по делото *Димови* са заплатили таксите, които са били осъдени да платят от първоинстанционния съд (вж. параграф 51 по - горе), но в този случай оплакванията относно държавните такси се отнасят само до таксите за разглеждане на жалбите.

113. При тези обстоятелства Съдът ще разгледа в своя анализ само действително платените от жалбоподателите суми за държавни такси в конфискационното производство срещу тях, а в случая с *Димови* ще разгледа само платената държавна такса за подаване на въззивната жалба. Следователно сумите, по които Съдът ще вземе отношение, са следните:

- по делото *Мъндеви* – 9 019 лв., равняващи се на 4 613 евро (вж. параграфи 12 и 14 по - горе);
- по делото „*Главчев и Главчев Груп ООД*“ – 32 420 лв., равняващи се на 16 583 евро (вж. параграфи 20 и 22 по - горе);
- по делото *Рачеви* – 15 912 лв., равняващи се на 8 139 евро (вж. параграфи 30 -31 по - горе);

- по делото *Марваков и други* – 16 784 лв., равняващи се на 8 585 евро (вж. параграф 37 по - горе); и

- по делото *Димови* – 6 747 лв., равняващи се на 3 451 евро (вж. параграф 49 по - горе).

В. Допустимост

1. Член 6 § 1 от Конвенцията

114. В настоящия случай исканията за отнемане на имущество срещу жалбоподателите са били разгледани от три съдебни инстанции и доколкото жалбоподателите е трябвало да платят необходимите такси за подаване на въззивни или касационни жалби, те са направили това (вж. параграфи 12, 20, 30, 37 и 49 по - горе). Следователно разглежданото оплакване не повдига въпроси за това, че жалбоподателите са нямали достъп до определено инстанционно ниво на съда поради невъзможност да заплатят много високи съдебни такси.

115. Следователно оплакването по член 6 § 1 е явно необосновано и трябва да бъде отхвърлено в съответствие с член 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

2. Член 1 от Протокол № 1

116. Въпреки че, както е отбелязано, оплакването относно съдебните такси не касае достъпа до съд, жалбоподателите се оплакват, че таксите, които са били длъжни да заплатят, са им наложили прекомерна и неоправдана тежест. Съдът вече е разглеждал жалби относно много високи съдебни такси по член 1 от Протокол № 1 (вж. например *Perdigão срещу Португалия* [GC], по. 24768/06, §§ 51 -79, 16 ноември 2010 г.) и счита тази разпоредба за приложима.

117. Правителството твърди, че жалбоподателите не са изчерпали наличните вътрешноправни средства за защита, тъй като не са поискали да бъдат освободени от задължението да платят държавна такса или обезпечителните мерки върху активите им да бъдат частично отменени, за да бъде дадена възможност за такива плащания (за приложимите вътрешни разпоредби вж. параграфи 54 и 61 по-горе), нито са оспорили по друг начин съдебните такси, които е трябвало да платят. Освен това жалбоподателите са имали право да оспорват стойността на предявените от Комисията искове, послужила като основа за изчисляване на таксите, от които се оплакват (вж. параграф 60 по - горе).

118. Жалбоподателите оспорват доводите на правителството.

119. Съдът отново отбелязва, че делото пред него се отнася главно до съдебните такси, платени от жалбоподателите при подаване на техните въззивни и касационни жалби (вж. параграфи 112 -113 по - горе). Що се отнася до тези такси, Съдът не вижда причина, поради

която жалбоподателите е трябвало да бъдат освободени от тях или да бъдат частично отменени обезпечителните мерки върху техните активи – опции, които по принцип съществуват съгласно националното право – като се има предвид, че те не твърдят, че не са разполагали с достатъчно финансови средства или други активи, за да платят държавните такси. Съдът отново посочва, че делото не се отнася до достъпа до съд (вж. параграфи 114 -115 по - горе), а до оплакване, че държавните такси, платени от жалбоподателите, са необосновано високи.

120. Не е ясно и на какво основание жалбоподателите биха могли да оспорят държавните такси, които е трябвало да платят на национално ниво; те никога не са твърдели, че тези такси са били погрешно изчислени или по друг начин са били в нарушение на националното право.

121. И накрая, Съдът не е убеден, че жалбоподателите биха могли основателно да оспорят стойността на предявените срещу тях искове, като по този начин повлияят на нивото на държавните такси (вж. параграф 60 по-горе). Стойността на тези искове се състои от общата стойност на активите, за които Комисията е поискала отнемане, и не е доказано, че жалбоподателите по някакъв начин биха могли да повлияят на намерението на Комисията в това отношение.

122. С оглед на горните съображения Съдът отхвърля възражението за недопустимост на правителството, основано на неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

123. Съдът констатира, че оплакването не е нито явно необосновано, нито недопустимо на други основания, изброени в член 35 на Конвенцията. Следователно то трябва да бъде обявено за допустимо.

С. По същество

1. Аргументи на страните

124. Жалбоподателите твърдят, че е било несправедливо да се изисква от тях да плащат много високи държавни такси в производства, в които е трябвало да се защитават срещу искове за отнемане на имущество, предявени от държавата. Те посочват, че националните съдилища не са имали право на преценка при определянето на размера на дължимите такси, нито са имали възможност да гарантират, че сумите не са прекомерно високи. Жалбоподателите се позовават на констатациите на Съда по делото *Национално движение Екогласност срещу България* (№ 31678/17, 15 декември 2020 г.).

125. Правителството от своя страна посочва, че държавите се ползват с широка свобода на преценка при регламентирането на въпроси като таксите в съдебните производства. Що се отнася до разглежданите дела, те твърдят, че платените държавни такси не са били

непропорционално високи, като се има предвид, че жалбоподателите са били в състояние да платят и са притежавали активи със значителна стойност; всичко това показва, че не е трябвало да понесат прекомерна индивидуална тежест. Правителството се позовава в допълнение на „имуществения характер“ на делото, високата стойност на процесните активи и факта, че националните съдилища са установили, че тези активи представляват облаги от престъпна дейност. Накрая правителството твърди, че държавните такси по настоящото дело не са били толкова непропорционално високи, колкото са били в *Perdigão* (цитирано по-горе).

2. Преценката на Съда

126. Намесата в правата на жалбоподателите, а именно задължението за тях да платят държавните такси, посочени по-горе, трябва да бъде разгледана съгласно член 1, втора алинея от Протокол № 1, тъй като тези такси трябва да се разглеждат като „постъпления“ по смисъла на тази разпоредба (вж. *Perdigão*, цитирано по - горе, §§ 61 - 62).

127. Страните не оспорват факта, че намесата в правата на жалбоподателите е в съответствие с националното законодателство. Приложимото национално законодателство предвижда държавните такси за въззивна и касационна инстанция да се изчисляват като процент от стойността на иска (вж. параграф 59 по - горе) и тези правила са били приложени по отношение на жалбоподателите.

128. Също така не се оспорва, че разглежданата намеса по принцип е преследвала легитимна цел в обществен интерес. Съдът е приемал, че системите за държавни такси преследват законните цели за финансиране на съдебната система, за увеличаване на публичните приходи и за възпиране на неоснователни иски (вж. *Perdigão*, цитирано по - горе, § 61, и *Чорбаджийски и Кръстева срещу България*, № 54991/10, § 59, 2 април 2020 г.).

129. Следователно основният въпрос е дали е постигнат справедлив баланс между изискванията на обществен интерес и изискванията за защита на индивидуалните права.

130. Търсенето на такъв баланс е отразено в структурата на член 1 от Протокол № 1 като цяло, независимо от това кои параграфи са засегнати във всеки отделен случай; винаги трябва да има разумно съотношение на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел (вж. *Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. и други срещу Италия*, nos. 48357/07 и 3 други, § 102, 24 юни 2014 г.). При определяне дали това изискване е изпълнено, Съдът признава, че държавата се ползва с широка свобода на преценка по отношение както на избора на средствата за изпълнение, така и на проверката дали последиците от предприетите мерки са оправдани от обществен интерес за постигане на

целта на въпросната намеса. Необходимият баланс няма да бъде постигнат, ако съответното лице е трябвало да понесе прекомерна тежест (пак там, § 102 и вж. също *Perdigão*, цитирано по - горе, § 67). Съдът е потвърждавал, че държавите се ползват с известна свобода на преценка по отношение на възможните ограничения на правото на достъп до съд и по дела, свързани със съдебни такси, разгледани по член 6 § 1 от Конвенцията (вж. *Urbanek срещу Австрия*, № 35123/05, § 48, 9 декември 2010 г., с допълнителни препратки); въпреки това той е посочвал, че окончателното решение относно спазването на изискванията на Конвенцията зависи от него (пак там, § 48 и *Mehmet and Suna Yiğit срещу Турция*, № 52658/99, § 33, 17 юли 2007 г.).

131. В *Perdigão* (цитирано по - горе, §§ 69 -78) жалбоподателите са завели дело относно размера на обезщетението, което трябва да се плати за отчужденото им имущество. Присъдени са им близо 200 000 евро от националните съдилища, но в същото време са осъдени да платят съдебни такси, надвишаващи тази сума с 15 000 евро. Съдът констатира нарушение на член 1 от Протокол № 1, като приема, че жалбоподателите са понесли прекомерна тежест.

132. Що се отнася до разглежданите дела, жалбоподателите са заплатили държавни такси за подаване на жалби срещу постановените срещу тях решения в размер между 6 747 лв. (3 451 евро) и 32 420 лв. (16 583 евро) (вж. параграф 113 по - горе). Тези такси са платени между 2008 и 2012 г.

133. През този период средният годишен доход на глава от населението в България е между 3748 лв. (1917 евро) и 4541 лв. (2322 евро) (вж. параграф 67 по - горе). Следователно във всички случаи държавните такси, платени от жалбоподателите, значително надвишават годишния доход на глава от населението в страната, като в някои случаи достигат нива, многократно по-високи. Съдът е наясно, че средният годишен доход е мярка, която е в далечна връзка със стойността на работата, необходима за решаването на всяко конкретно дело, тъй като обемът и сложността на делото могат да варират значително. Все пак, тъй като страните не твърдят, че институционният контрол, за който са начислени оспорваните държавни такси, изисква работа с изключителен обем или сложност, средният годишен доход може да помогне при оценката на пропорционалността на тези съдебни такси.

134. Както е отбелязано по-горе, таксите, които жалбоподателите е трябвало да платят, са изчислени в съответствие с приложимите национални правила. Не е задача на Съда да оспорва тези правила абстрактно (вж. *Perdigão*, цитирано по - горе, § 70), като Съдът също така припомня, че държавите се ползват с широка свобода на преценка по въпроса при разработването на своята система за държавни такси (вж. параграф 130 по-горе). По-специално, Съдът приема за приемливо

по принцип, че съдебните такси за парични искиове зависят от спорната сума (вж., наред с други източници, *Stoenescu срещу Румъния*, № 14166/19, § 38, 28 февруари 2023 г.), тъй като тази сума може да бъде мярка за обема и сложността на делото. Въпреки това Съдът изисква приложимите правила да бъдат до известна степен гъвкави. Така вече няколко пъти той критикува липсата на гъвкавост на системата на държавните такси съгласно българското законодателство, липсата на каквато и да е възможност за преценка от страна на съда и факта, че няма горна граница на държавните такси (вж. *Станков срещу България*, № 68490/01, § 64, 12 юли 2007 г.; „*Агромодел ООД*“ и *Миронов срещу България*, № 68334/01, § 47, 24 септември 2009 г.; *Чорбаджийски и Кръстева*, цитирани по - горе, §§ 64-65; вж. също така, за подобни констатации по отношение на други държави, *Weissman и други срещу Румъния*, № 63945/00, §§ 39 -42, ЕСПЧ 2006 - VII (извадки); *Laçi срещу Албания*, № 28142/17, § 52, 19 октомври 2021 г.; и *Nalbant и други срещу Турция*, № 59914/16, § 42, 3 май 2022 г.). В разглежданите казуси прилагането на тези правила е довело до това жалбоподателите да заплатят посочените по-горе високи съдебни такси.

135. Правителството се опитва да обоснове високите нива с факта, че жалбоподателите са били в състояние да платят таксите, като същевременно отбелязва високата стойност на активите, за които е търсено отнемането в полза на държавата, и разграничава настоящия случай от *Perdigão* (вж. параграф 125 по - горе). За Съда обаче тези съображения са недостатъчни, за да обосноват платените държавни такси. Той е постановявал, че от жалбоподателите може да се очаква да допринесат „в разумен размер“ за разходите за предприемане на действие, особено когато умишлено са завишили цената на своите искиове (сравнени с *Harrison McKee срещу Унгария*, № 22840/07, § 33, 3 юни 2014 г.), но това не изглежда да е така в настоящия случай. Освен това според българския Конституционен съд таксите, начислявани от държавата, имат „възмезден“ характер, т.е. те се плащат в замяна на определена услуга, предоставена от държавен орган (вж. параграф 63 по - горе). Съдът не е убеден, че разглеждането на исковите за отнемане в полза на държавата на въззивна и касационна инстанция, което изглежда не е довело до работа с изключителен обем или сложност в сравнение с други съдебни дела, би могло да струва, както вече беше отбелязано, много пъти еквивалента на годишния доход на глава от населението през съответния период (сравни, за подобни съображения, *Kreuz срещу Полша*, № 28249/95, § 62, ЕСПЧ 2001 - VI и *Weissman и други*, цитирани по - горе, §§ 39 -40; за сравнение *Reuther срещу Германия* (реш.), № 74789/01, 5 юни 2003 г., където държавните такси са оценени като разумни).

136. Съдът отбелязва освен това, че процесните държавни такси са заплатени от жалбоподателите в производството по Закона от 2005 г., а

именно производство, заведено срещу тях от държавен орган, упражняващ функции на публичен орган. За целите на анализа на пропорционалността на намесата в правата на жалбоподателите, тези такси трябва да бъдат разграничени от таксите, начислявани при частноправни спорове (вж. *Perdigão*, цитирано по - горе, § 72). В разглежданите производства жалбоподателите са изправени пред процесуален противник – държавен орган, Комисията, която разполага със широки разследващи правомощия (вж. *Тодоров и други*, цитирано по - горе, § 100). При защитата срещу искове за отнемане в полза на държавата жалбоподателите вече са поставени в затруднено положение, като е трябвало да представят доказателства за финансовото си състояние за продължителен период от време. В описаната по-горе ситуация обаче жалбоподателите са били длъжни да заплатят големи суми за държавни такси, за да си гарантират разглеждане на жалбите и пълен достъп до съда.

137. Поради горните причини Съдът е на мнение, че жалбоподателите е трябвало да понесат прекомерна тежест, която нарушава необходимия справедлив баланс между обществения интерес и основните права на човека.

138. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

V. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

139. Член 41 от Конвенцията предвижда:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

A. Имуществени вреди

140. Жалбоподателите претендират стойността на своите конфискувани активи или, когато е възможно, за връщането на тези активи. Представят оценки в подкрепа на тези твърдения. Доколкото някои жалбоподатели все още се считат за задължени да плащат парични суми или държат имоти, по отношение на които е било разпоредено отнемане, те са поискали от Съда да посочи, че постановеното отнемане не трябва да бъде изпълнявано. Някои жалбоподатели претендират и за обезщетение за пропуснати ползи след отнемане на определени активи или лихви.

141. Жалбоподателите по делата *Главчев и „Главчев Груп“ ООД, Марваков и други* и *Димови* освен това претендират и възстановяване на платените от тях суми за държавни такси за въззивното и касационно

обжалване. Останалите жалбоподатели не са предявили такива претенции.

142. Правителството оспорва исковете. По-специално то призовава Съда да следва същия подход като в *Тодоров и други* (цитирано по - горе, §§ 321 -22), където отхвърля исковете по отношение на имуществени вреди, свързани с отнемането на имуществото на жалбоподателите, и посочва, че най-подходящото средство за обезвреда би било възобновяване на производството за отнемане на национално равнище и преразглеждане на исковете срещу жалбоподателите в съответствие с изискванията на член 1 от Протокол № 1.

143. Доколкото жалбоподателите са предявили искове, свързани с отнетото им имущество (вж. параграф 140 по-горе), Съдът отбелязва, че е установил нарушение на член 1 от Протокол № 1 по отношение на отнемането и ще разгледа свързаните искове само в делата *Мъндеви, Рачеви, Марваков и други* и *Димови*. Констатацията за нарушение се основава на неуспеха на националните съдилища да обосноват заключенията си, че активите, предмет на отнемане, могат да бъдат облаги от престъпна дейност (вж. параграфи 100-105 по-горе).

144. Тъй като необходимият анализ дали отнетите активи на жалбоподателите представляват облаги от престъпна дейност не е извършен на национално равнище, , остава въпрос на спекулации за Съда и той не е в състояние да оцени правилно всяка вреда, понесена от жалбоподателите в резултат на неоправдано отнемане (вж. *Тодоров и други*, цитирано по - горе, § 321). В светлината на естеството на установеното нарушение възобновяването на националното производство и преразглеждането на въпроса на национално ниво в съответствие с изискванията на член 1 от Протокол № 1 по принцип биха представлявали най-подходящото средство за отстраняване на нарушението (пак там, с допълнителни препратки). Вътрешното право изрично предвижда възможност за възобновяване в случаите, когато Съдът е установил нарушение на Конвенцията (вж. параграф 64 по - горе).

145. Следователно Съдът оставя без уважение исковете по делата на *Мъндеви, Рачеви, Марваков и други* и *Димови*, свързани с отнетите активи (вж. параграф 140 по-горе).

146. Съдът оставя без уважение и допълнителните искания, свързани с пропуснати ползи, по същите причини, както в решението по *Тодоров и други* (цитирано по-горе, §§106-07).

147. Жалбоподателите по делата *Главчев и „Главчев Груп“ ООД, Марваков и други* и *Димови* също са направили искане за възстановяване на заплатените държавни такси по вътрешното производство (вж. параграф 141 по - горе).

148. С оглед на обстоятелствата по делото и констатацията, че таксите, платени от жалбоподателите за подаване на техните въззивни

и касационни жалби, са прекомерни и в нарушение на член 1 от Протокол № 1 (вж. параграфи 137-138 по-горе), Съдът счита за оправдано да постанови следните обезщетения по настоящото перо, плюс всеки данък, който може да бъде начислен:

- по делото *Главчев и „Главчев Груп“ ООД* (жалба № 61872/11) – 14 500 евро;
- по делото *Марваков и други* (жалба № 6430/13) – 7500 евро; и
- по делото *Димови* (жалба № 67333/13) – 2500 евро.

149. Доколкото жалбоподателите в случаите на *Марваков и др. и Димови* могат по принцип да поискат възстановяване на платените такси, ако получат възобновяване на националното производство и в крайна сметка успеят да оспорят исковите за конфискация, това е въпрос, който трябва да бъде уреден между страните на този етап и ако възникнат условия за това.

150. И накрая, що се отнася до *Марваков и други*, Съдът отбелязва, че след отнемането държавата е станала, поне номинално, собственик на всички акции в третия жалбоподател, както и на мажоритарните акции в четвъртия жалбоподател (вж. параграф 34 по - горе). При тези обстоятелства той счита, че не е уместно цялото или част от присъденото обезщетение в крайна сметка да се върне в ръцете на държавата, като собственик на капитала на дружествата, и оставя решението на Комитета на министрите по този въпрос в контекста на изпълнението на настоящото решение (вж. за подобна ситуация *Ataun Rojo срещу Испания*, № 3344/13, § 52, 7 октомври 2014 г.).

В. Неимуществени вреди

151. Жалбоподателите претендират за обезщетение за неимуществени вреди между 5000 и 10 000 евро за всеки от тях. Те твърдят, че претърпените вреди произтичат от отнемането, разпорежено на национално ниво.

152. Правителството счита исковите за прекомерни.

153. Съдът отхвърля исковите по отношение на неимуществени вреди по делото *„Главчев и Главчев Груп“ ООД*, тъй като тези икове се отнасят само до отнемането (вж. параграф 151 по - горе) и в тази връзка Съдът не е установил нарушение на член 1 от Протокол № 1 (вж. параграф 110 по - горе).

154. Що се отнася до останалите дела, съдът прави следните констатации. Първо, той отбелязва, че един от жалбоподателите в *Марваков и други*, г-н Петър Марваков, е починал през 2017 г. Съдът приема, че неговата вдовица, г-жа Светла Марвакова, има право да поддържа жалбата вместо него (вж. параграф 70 по - горе). В писменото си становищепо член 41 от Конвенцията г-жа Марвакова е поискала да ѝ бъде изплатено всяко обезщетение за неимуществени вреди, дължимо

на покойния ѝ съпруг. Съдът вече е постановявал, че член на семейството, който подаде молба след смъртта на основния жалбоподател може да заеме неговото място по отношение на справедливото обезщетение (вж. *Sargsyan срещу Азербайджан* (справедливо обезщетение) [GC], № 40167/06, § 53, 12 декември 2017 г., с допълнителни препратки). Съответно в настоящия случай при присъждането на обезщетение на г-жа Светла Марвакова, която също е жалбоподателка на собствено основание, съдът ще вземе предвид страданието и разочарованието, които покойният ѝ съпруг може да е изпитал във връзка с отнемането.

155. На второ място, доколкото дружествата жалбоподатели по делото *Марваков и други* (вж. приложената таблица) претендират за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди, те не са показали защо Съдът трябва да постанови такова решение с оглед на критериите, посочени в *Comingersoll S.A. срещу Португалия* ([GC], № 35382/97, § 35, ЕСПЧ 2000-IV). Освен това Съдът отбелязва, че двете дружества не са били обект на производството за отнемане на собствено основание, а защото са били под контрола на първия жалбоподател. Съответно Съдът не вижда основание да присъди отделно обезщетение за неимуществени вреди на дружествата жалбоподатели.

156. С оглед на горепосочените съображения Съдът присъжда следните обезщетения за неимуществени вреди плюс евентуално дължимите данъци:

- по делото *Мъндеви* (жалба № 57002/11) – 4000 евро съвместно на първия и втория жалбоподател, г-н Атанас Мъндев и г-жа Ваня Мъндева, и 3000 евро съвместно на третия и четвъртия жалбоподател, г-н Ангел Мъндев и г-жа Мария Мъндева;
- по делото *Рачеви* (жалба № 46024/12) – 4 000 евро съвместно на двамата жалбоподатели, г-н Росен Рачев и г-жа Димитричка Рачева;
- по делото *Марваков и други* (жалба № 6430/13) – 4 000 евро на г-жа Светла Марвакова; и
- по делото *Димови* (жалба № 67333/13) – 4000 евро съвместно на двамата жалбоподатели, г-н Асен Димов и г-жа Даниела Димова.

С. Разходи и разноски

1. Разходи, направени във вътрешното производство

157. Жалбоподателите претендират за различни суми, които действително са платили или които са останали неизплатени по отношение на съдебните разноски в националното производство, извън държавните такси, които са били предмет на едно от оплакванията им по член 1 от Протокол № 1.

158. Правителството оспорва искове.

159. Съдът отхвърля тези иски. По делото на „Главчев и Главчев Груп“ ООД не е установено нарушение на член 1 от Протокол № 1 по отношение на отнемането на имуществото на жалбоподателите (вж. параграф 110 по - горе) и следователно няма основание да се заключи, че съдебните разходи, направени от жалбоподателите, са неоправдани. По отношение на останалите жалби, за които е установено, че отнемането на имуществото на жалбоподателите е в нарушение на член 1 от Протокол № 1, Съдът посочва, че жалбоподателите трябва да поискат възобновяване на вътрешното производство и ако го направят и в крайна сметка спечелят делата, могат да поискат от държавата възстановяване на направените от тях съдебни разходи (вж. параграф 65 по-горе). На този етап Съдът не може да заключи, че процесните разходи са били неоснователно направени.

2. Разходи, направени в производството пред Съда

160. По делото *Мъндеви* жалбоподателите претендират 2400 евро за процесуалното си представителство пред Съда, плюс допълнителни 381 евро за пощенски разходи и превод.

161. По делото „Главчев и Главчев Груп“ ООД жалбоподателите претендират 3600 евро за процесуалното си представителство пред Съда, 277 евро за пощенски разходи и превод и 1281 евро, заплатени за изготвена експертна оценка в подкрепа на исковете им за имуществени вреди (вж. параграф 140 по - горе).

162. По делото *Рачеви* жалбоподателите претендират 3600 евро за процесуалното си представителство пред Съда, плюс 433 евро за пощенски разходи и превод.

163. По делото *Марваков и други* г-жа Светла Марвакова и дружествата жалбоподатели претендират 1800 евро, представляващи плащанията към процесуалните им представители, и допълнителни 292 евро за пощенски разходи и превод.

164. И накрая, по делото *Димови* жалбоподателите претендират 2400 евро за процесуалното си представителство пред Съда и допълнителни 380 евро за пощенски разходи и превод.

165. В подкрепа на горните иски жалбоподателите представят договор за процесуално представителство и фактура.

166. Правителството оспорва исковете.

167. Съгласно установената практика на Съда жалбоподателят има право на възстановяване на разходи и разходи само доколкото е доказано, че те са реално направени и необходими и са разумни.

168. В настоящия случай Съдът взема предвид факта, че по една от жалбите той отхвърля оплакването относно отнемането на имуществото на жалбоподателите (вж. параграф 110 по - горе). Отбелязва също така, че вследствие на водещото решение по делото *Тодоров и други*. (цитирано по - горе), оплакванията относно отнемането по Закона от

2005 г. се считат за предмет на добре установена съдебна практика на Съда.

169. В съответствие с това, като взе предвид документите, с които разполага, и горепосочените съображения, Съдът намира за разумно да присъди следните суми за направените пред него разноси, плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени на жалбоподателите:

- по делото *Мъндеви* (жалба № 57002/11) – 2500 евро;
- по делото „*Главчев и Главчев Груп*“ ООД (жалба № 61872/11) – 800 евро;
- по делото *Рачеви* (жалба № 46024/12) – 2500 евро;
- по делото *Марваков и други* (жалба № 6430/13) – 2092 евро; и
- по делото *Димови* (жалба № 67333/13) – 2500 евро.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. *Решава*, единодушно, да обедини жалбите;
2. *Приема* единодушно, че г-жа Светла Иванова Марвакова има процесуална легитимация да поддържа жалбата вместо г-н Петър Кръстев Марваков;
3. *Приема* единодушно, че дружеството „Пълдин Къмпани“ ЕООД е запазило процесуалната си легитимация в производството пред Съда, както и че г-жа Светла Иванова Марвакова има процесуална легитимация да поддържа жалбата от негово име;
4. *Обявява* с мнозинство оплакванията по член 1 от Протокол № 1 относно отнемането на имуществото на жалбоподателите като облаги от престъпна дейност, с изключение на частта, разгледана в параграфи 82-83 по-горе, и държавните такси, платени в националното производство, за допустими, а останалата част от оплакванията за недопустими;
5. *Приема* единодушно, че по делата *Мъндеви*, *Рачеви*, *Марваков и др.* и *Димови* (жалби № 57002/11, 46024/12, 6430/13 и 67333/13) е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 по отношение на отнемането на имуществото на жалбоподателите като облаги от престъпна дейност;
6. *Приема* с шест на един глас, че по отношение на „*Главчев и Главчев Груп*“ ООД (жалба № 61872/11) не е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 по отношение на същото оплакване;

7. *Приема* с пет на два гласа, че във всички случаи е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 поради високия размер на държавните такси, заплатени от жалбоподателите;
8. *Приема*
- (а) с посочените по-долу гласове, че държавата ответник трябва да заплати в срок от три месеца от датата, на която решението става окончателно, в съответствие с чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, следните суми, които трябва да се конвертират във валутата на държавата ответник по курса, приложим към датата на изплащане:
- (i) с пет на два гласа, по отношение на имуществени вреди, плюс всеки данък, който може да бъде начислен:
- 14 500 евро (четиринадесет хиляди и петстотин евро) по делото „*Главчев и Главчев Груп*“ ООД (жалба № 61872/11);
 - 7500 евро (седем хиляди и петстотин евро) по делото *Марваков и други* (жалба № 6430/13); и
 - 2500 евро (две хиляди и петстотин евро) по делото *Димови* (жалба № 67333/13);
- (ii) единодушно, по отношение на неимуществени вреди, плюс всеки данък, който може да бъде начислен:
- 4000 евро (четири хиляди евро) съвместно на първия и втория жалбоподател, г-н Атанас Мъндев и г-жа Ваня Мъндева, и още 3000 евро (три хиляди евро) съвместно на третия и четвъртия жалбоподател, г-н Ангел Мъндев и г-жа Мария Мъндева, по делото *Мъндеви* (жалба № 57002/11);
 - 4000 евро (четири хиляди евро) съвместно на двамата жалбоподатели, г-н Росен Рачев и г-жа Димитричка Рачева, по делото *Рачеви* (жалба № 46024/12);
 - 4000 евро (четири хиляди евро) на втория жалбоподател, г-жа Светла Марвакова, по делото *Марваков и други* (жалба № 6430/13); и
 - 4000 евро (четири хиляди евро) съвместно на двамата жалбоподатели, г-н Асен Димов и г-жа Даниела Димова, по делото *Димови* (жалба № 67333/13);
- (iii) по отношение на разходите и разноските, плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени на жалбоподателите:
- единодушно, 2500 евро (две хиляди и петстотин евро) по делото *Мъндеви* (жалба № 57002/11);
 - с пет на два гласа, 800 евро (осемстотин евро) по делото „*Главчев и Главчев Груп*“ ООД (жалба № 61872/11);
 - единодушно, 2500 евро (две хиляди и петстотин евро) по делото *Рачеви* (жалба № 46024/12);

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО „МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

- единодушно, 2 092 евро (две хиляди деветдесет и две евро) по делото *Марваков и други* (жалба № 6430/13); и

- единодушно, 2500 евро (две хиляди и петстотин евро) по делото *Димови* (жалба № 67333/13);

(b) че от изтичането на горепосочените три месеца до изплащането, върху горепосочените суми се дължи проста лихва при лихвен процент, равен на пределния лихвен процент на Европейската централна банка през периода на неизпълнение, към който се добавят три процентни пункта;

9. *Отхвърля, с шест на един глас*, останалата част от исковете на жалбоподателите за справедливо обезщетение.

Съставено на английски език и съобщено в писмен вид на 21 май 2024 г. съгласно член 77, параграфи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Milan Blaško (Милан Блашко) Pere Pastor Vilanova (Пере Пастор Виланова)

Секретар

Председател

В съответствие с член 45 § 2 от Конвенцията и правило 74 § 2 от Правилника на Съда към настоящото решение са приложени следните особени мнения:

(a) съвместно частично особено мнение на съдиите Pastor Vilanova (Пастор Виланова) и Roosma (Руусма);

(b) частично особено мнение на съдия Serghides (Серхидес).

СЪВМЕСТНО ЧАСТИЧНО ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИИТЕ PASTOR VILANOVA И ROOSMA

1. За наше съжаление не можем да се присъединим към заключението на мнозинството, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията поради високия размер на държавните такси, платени от жалбоподателите.

2. Отбелязваме в самото начало, че Съдът е разглеждал жалби относно твърдения за прекомерни държавни такси както съгласно член 6, параграф 1 от Конвенцията, така и съгласно член 1 от Протокол № 1. В първите случаи акцентът при разглеждането е поставен върху правото на достъп до съд, макар това да не е попречило на Съда да установи нарушение на това право поради високите държавни такси в случаите, когато националните съдилища са се произнесли по същество по делата на жалбоподателите (вж. например *Станков срещу България*, № 68490/01, 12 юли 2007 г. и *Чорбаджийски и Кръстева срещу България*, № 54991/10, 2 април 2020 г.). В последните случаи въпросът пред Съда е дали жалбоподателите е трябвало да понесат прекомерна тежест поради високия размер на таксите („постъпления“ по смисъла на член 1 от Протокол № 1) (вж. например *Perdigão срещу Португалия* [GC], № 24768/06, 16 ноември 2010 г.).

3. Няма да се задълбочаваме в причините, които може да са накарали Съда да разгледа по същество сходен въпрос – размера на държавните такси – по различни разпоредби на Конвенцията, а ще се ограничим да отбележим, че макар в настоящия случай преценката да е извършена по член 1 от Протокол № 1, съдебната практика, на която се позовава решението, се основава както на тази разпоредба, така и на член 6 § 1.

4. Жалбоподателите по настоящото дело са заплатили държавните такси, за да подадат своите въззивни и касационни жалби. Те са платили само част, ако изобщо, от таксите, които са били осъдени да платят за първоинстанционното производство. Следователно при определяне на обхвата на делото Съдът е взел предвид само действително платените от жалбоподателите суми. Тези суми са между 3 451 и 16 583 евро (параграф 113 от решението).

5. Държавните такси в България са определени на 4% от стойността на иска за производство пред първоинстанционен съд и 2% от стойността на иска за разглеждане във въззивно или в касационно производство (параграф 59 от решението). За сравнение, адвокатските хонорари, доколкото са били регламентирани в България към момента на настъпване на обстоятелствата, са били 332 евро при материален интерес в размер на 5115 евро в гражданско производство (т.е. 6,5%), плюс 2% от стойността, надвишаваща последната сума (вж. параграф 66 от решението). Както бе споменато в предходния параграф обаче, жалбоподателите не са платили всички съдебни разноски в пълен

размер. Сумите, действително платени от тях, представляват между 2% и 4,14% от стойността на активите, предмет на съдебен спор (вж. обобщението на таксите, платени в параграф 113, и стойността на активите, посочени в параграфи 11, 16, 24, 34 и 42 от решението).

6. Мнозинството, за да установи, че жалбоподателите са били принудени да понесат прекомерна тежест, се основава на сравнение на съдебните такси, които жалбоподателите са платили, със средния годишен доход на глава от населението в България по време на разглеждането на делото, като установява, че платените такси са надвишавали значително годишния доход на глава от населението в страната (параграфи 132 и 133 от решението).

7. Този аргумент не ни убеждава. Настоящите дела се отнасят до парични искиове с известна стойност (за разлика например от искиове за неимуществени вреди, когато сумата може да е била оставена на преценката на съдилищата). Стойността на исковите е между 172 567 и 430 000 евро. Тези суми са значителни, надхвърляйки средните годишни доходи до двеста пъти. Предполагаме, че в България, както и навсякъде другаде по света, има различия в доходите между отделните лица, немислимо е въпросните имоти да са могли да бъдат придобити чрез спестявания от средни доходи. В този контекст не виждаме основание да се счита, че жалбоподателите са били принудени да понесат прекомерна тежест, тъй като съдебните такси може да са изглеждали високи в сравнение със средния доход в страната.

8. Не ни убеждават и останалите аргументи, изтъкнати от мнозинството. Въпросът за гъвкавостта при определянето на държавните такси (параграф 134 от решението) според нас се отнася по-скоро до достъпа до съд, отколкото до прекомерна индивидуална тежест в контекста на „постъпления“ по член 1 от Протокол № 1. Във всеки случай гъвкавостта и съдебната преценка в тази област могат лесно да влязат в противоречие с изискването за правна сигурност. Съдът е подчертал, че спазването на формални правила на гражданското производство, чрез които страните осигуряват решаването на граждански спор, е ценно и важно, тъй като е в състояние да ограничи свободата на преценка, да осигури равенство на страните, да предотврати произвол, да осигури ефективно решаване на спора и произнасяне в разумен срок, както и да гарантира правна сигурност и уважение към съда (вж. *Zubac срещу Хърватия* [GC], № 40160/12, § 96, 5 април 2018 г.). При всички положения отбелязваме, че в българското право съществува известна гъвкавост, която позволява на съдилищата да освобождават страните по граждански дела от задължението да плащат държавни такси, когато те докажат, че не разполагат с достатъчно финансови средства (точка 61 от решението). Не е очевидно, че значително по-голяма степен на свобода на преценка би била дори

желателна. Освен това няма информация, че жалбоподателите са се опитали да поискат такова освобождаване.

9. Съдът е установил, че налагането на държавни такси на страните по делото преследва различни цели, включително финансиране на съдебната система и увеличаване на публичните приходи. Въпреки че събирането на тези такси може да не е задача на данъчните органи, задължението за плащането им очевидно има фискален характер (вж. *Perdigão* цитирано по - горе, § 61). Въпреки че в областта на данъчното облагане са възможни различни освобождавания, данъкът върху доходите или имуществото, изчислен като процент от облагаемия доход или имущество, почти никога не се счита за прекомерен поради съотношението му със средния доход. Степента на тежестта, наложена от данъчното облагане, се оценява по-скоро в зависимост от данъчната ставка, а по отношение на данъка върху доходите данъчната ставка може дори да се увеличава прогресивно при увеличаване на доходите. Сравнителноправно проучване относно заплащането на съдебни такси в редица държави - членки на Съвета на Европа, предприето от Съда по делото *Perdigão* разкрива, че като цяло начисляваните съдебни такси варират в зависимост от претендираната сума (с изключение на държавите, в които начисляваните такси не се основават на сумата по спора). Таксите могат да представляват процент от тази сума, еднократна сума или комбинация от двете. В много държави, в които начисляваните такси са свързани със стойността на иска, има горна граница на сумата, която може да бъде начислена на една от страните, но в някои държави няма такава граница (пак там, § 48). Признаваме, че липсата на таван на съдебните такси по отношение на много големи искове може да бъде проблематична при някои обстоятелства, но според нас настоящият случай не се доближава до това.

10. Що се отнася до „възмездния характер на таксите, събирани от държавата, тъй като те се плащат в замяна на определена услуга, предоставена от държавен орган (параграф 135 от решението, с позоваване на българския Конституционен съд), не можем да не отбележим, че жалбоподателите по настоящото дело наистина са получили „услуга“ – под формата на съдебно разглеждане на техните дела – от държавата. В този смисъл таксите могат да се разглеждат като такива с „възмезден“ характер. „Себестойността“ на тази „услуга“ е различен въпрос. За разлика от националните органи, ние не разполагаме с информация за това какви са били действителните разходи на българската държава по време на съдебното разглеждане на едно дело. В същото време е очевидно, че обикновено има известно кръстосано субсидиране: такса от десетки евро никога няма да покрие реалните разходи за разглеждане на искове на стойност няколко хиляди евро. Разглеждането на такива искове, за да не бъдат изключени от компетентността на съда, трябва да бъде обезпечено с финансови

средства, различни от таксите, събирани от лицата, които са ги предявили. Изглежда справедливо съдебните такси, плащани по големи искове, да компенсират разходите за правораздаване по по-малко значими дела. Според нас обаче националните органи са в по-добра позиция да определят до каква степен таксите, начислявани върху по-големи искове, трябва да се използват за тази цел и до каква степен трябва да се разчита на приходите от общото данъчно облагане. Друга трудност за един международен съд е да определи какво точно представляват разходите за разглеждане на дадено дело – дали те трябва да покриват трудовите възнаграждения на съдиите или също така разходите за съдебни сгради и пенсиите на пенсионирания съдии? Намираме, че договарящите страни трябва да имат широка свобода на преценка при определянето на разумен баланс в този контекст. Освен това съдебните системи не функционират във вакуум и обикновено получават повече средства от държавния бюджет, отколкото самите те „печелят“, предлагайки „услуги“ на своите „клиенти“. Освен това съдебните такси обикновено се внасят в държавния бюджет, а не се задържат от съдилищата. В този смисъл държавните такси, както и всички други такси, дължими към държавния бюджет, са много сходни с данъците. Данъчното облагане е област, в която държавите се ползват с голяма свобода на преценка (вж. например *Gasus Dosier -und Fördertechnik GmbH срещу Нидерландия*, 23 февруари 1995 г., § 60, Серия А № 306 - В).

11. И накрая, обстоятелствата, при които Съдът е установил, че размерът на съдебните такси е прекомерен, въпреки че жалбоподателите действително са имали достъп до съд, са по-скоро изключителни. По този начин по делото *Perdigão* (цитирано по - горе, § 72) съдебните такси възлизат на повече от 100 % от присъдената сума, поради което Съдът намира за парадоксално държавата да отнеме с една ръка – под формата на съдебни такси – повече, отколкото е присъдила като обезщетение с другата ръка. В други случаи таксите са били 90 % или 72 % от присъденото обезщетение или отново по-високи от самото обезщетение (вж. *Чорбаджийски и Кръстева*, цитирано по - горе, § 59, с допълнителни препратки). За разлика от това, по делото *Захариева срещу България* (реш.) (№ 6194/06, 20 ноември 2012 г.), Съдът е отхвърлил оплакване, че съдебната такса възлиза само на около 8,3 % от присъденото обезщетение. Съдебните такси в размер между 2% и 4.14% от стойността на активите, предмет на съдебен спор по настоящите дела, са в рязък контраст с горните дела. Следователно не смятаме, че съдебните такси, платени от жалбоподателите по настоящите дела, са били прекомерни.

12. Поради горните причини не можем да заключим, че жалбоподателите е трябвало да понесат прекомерна тежест, която е

МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ – ОТДЕЛНИ СТАНОВИЩА

нарушила необходимия справедлив баланс между общественния интерес и основните права на човека.

ЧАСТИЧНО ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИЯ SERGHIDES

1. Жалбоподателите, позовавайки се на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и член 6, параграф 1 и член 13 от Конвенцията, са се оплакали, че отнемането на имуществото им е било несправедливо и необосновано.

2. Гласувах в подкрепа на всички точки от диспозитива на решението, с изключение на точки 4, 6 и 9. За да поясня, несъгласието ми се отнася до: а) точки 6 и 9 – и тази част от моето особено мнение е под формата на явно несъгласие, както е предвидено в правило 74 § 2 от Правилника на Съда; и б) точка 4, доколкото тя обявява „останалата част от жалбите за недопустими“, като по този начин прави оплакванията по членове 6 § 1 и 13 от Конвенцията недопустими.

3. Въпреки че Съдът обявява оплакванията по членове 6 § 1 и 13 за недопустими в диспозитива на решението си (т.е. „останалата част от жалбите, които са обявени за недопустими“), той не прави същото в основния текст на решението си. Той дори не казва, че не е необходимо да се разглеждат тези оплаквания, както прави, когато следва формулата на *Câmpreanu* (вж. *Център за правни ресурси от името на Valentin Câmpreanu срещу Румъния*, [GC], № 47848/08, §§ 155 -156, 17 юли 2014 г.). В параграф 76 той само посочва, че жалбоподателите са се позовали на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и на член 6 § 1 и член 13 от Конвенцията, но в параграф 77 заявява, че като господар на правната квалификация, която следва да се даде на фактите по делото, „счита, че оплакването следва да се разгледа единствено по член 1 от Протокол № 1“, без да се позовава отново на оплакванията по член 6 § 1 и член 13 от Конвенцията.

4. По мое скромно мнение подобна методология е напълно погрешна, тъй като това не е подходящ начин за обявяване на оплаквания за недопустими, без изобщо да бъдат разгледани или проучени. Тази методология е още по-драстична *от* методологията по делото *Câmpreanu*, защото обявява оплакването за недопустимо, вместо да счете, че не е необходимо да го разгледа. Тя е още по-несъвместима с основния и първостепенен принцип на Конвенцията за ефективна защита на правата на човека (т.е. принципа на ефективност).

5. Със съжаление трябва да отбележа, че в настоящия случай Съдът използва своята практика или принцип, а именно, че „той е господар на правната квалификация, която трябва да се даде на фактите по делото“, не в съответствие с целта си, а по погрешен начин. Според мен тази практика или принцип, прилагани досега, се използват и развиват като аспект или проявление на принципа на ефективността. Неговата цел е да се запазят оплакванията, при които, въпреки че фактическото им основание е установено в пледоариите на жалбоподателите, не е посочено съответното правно основание: тогава Съдът ще разгледа тези

оплаквания служебно, съгласно съответните членове или разпоредби на Конвенцията. Със сигурност целта на тази практика или принцип не е да се отхвърлят *prima facie* допустими оплаквания, като се обявяват за недопустими без каквото и да било разглеждане, а по-скоро да се позволи на Съда да разгледа дадено оплакване по член или разпоредба от Конвенцията, които счита за най-приложими, дори ако жалбоподателите са пропуснали да се позоват на тях в пледоариите си. Например в решението си по знаковото дело пред Голямата камера *Guerra и други срещу Италия* (19 февруари 1998 г., §§ 44, 46, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I), следвайки горепосочената практика или принцип, Съдът постановява, че е компетентен да разгледа делото не само по член 10 от Конвенцията, на който жалбоподателите изрично са се позовали, но и по член 8 и член 2 от Конвенцията, на които те не са се позовали изрично. В крайна сметка Съдът установява нарушение на член 8 от Конвенцията и счита, че не е необходимо да разглежда делото по член 2 от Конвенцията. Що се отнася до оплакването по член 10, Съдът не го обявява за недопустимо, без да го разгледа, както е в настоящото решение по отношение на оплакванията по членове 6 и 13, а напротив, разглежда го задълбочено (вж. параграфи 47-54 от това решение) и в крайна сметка стига до заключението, че член 10 не е приложим в делото, с което е сезиран.

6. В конкретния случай Съдът не е трябвало да подминава толкова леко сериозни оплаквания като тези по членове 6 и 13. Що се отнася до сериозността на оплакването по член 6, полезно е да се спомене какво са твърдели жалбоподателите пред Съда. В параграф 14 от своите становища пред Съда те, *inter alia* твърдят, че „освен че не са взели предвид причинно-следствената връзка между предикатното престъпление, за което А.М. се е признал за виновен, и имуществото, подлежащо на отнемане, националните съдилища също така не са предоставили процесуалните гаранции по член 6 § 1 от Конвенцията за съдебен процес и равенство на страните и са постановили отнемане без цялостен и обективен анализ на представените от жалбоподателя доказателства“. Те също така твърдят, че за разлика от делата *Phillips срещу Обединеното кралство* (№ 41087/98, 5 юли 2001 г.), *Arcuri and Others срещу Италия* (№ 52024/99, 5 юли 2001 г.) и *Raimondo срещу Италия* (№ 12954/87, 22 февруари 1994 г.), националните съдилища, „прилагайки презумпция за престъпен произход на имуществото, която в конкретния случай е била изключително трудна за опровергаване, са поставили практически непосилна тежест на доказване върху тях, които са били задължени, в хипотезата на пълно и пряко доказване, да докажат законни доходи за имущество, придобито за период от 16 години, в който България е преживяла драматични икономически сътресения“. Освен това, цитирайки *Тодоров и други срещу България* (№ 50705/11 и 6 други, §§ 215 -216, 13 юли 2021 г.), те твърдят, че „националните

съдилища не са разгледали пропорционалността на намесата като второ основно условие за допустимост на отнемането“.

7. Членове 6 и 13 от Конвенцията са много важни разпоредби за ефективната защита на правата на човека. Въпреки това, по-специално по отношение на правото на справедлив съдебен процес съгласно член 6, Съдът е постановил, че това право заема „централно място“ в Конвенцията и „отразява основния принцип на върховенството на закона“ (вж. *Sunday Times срещу Обединеното кралство*, № 6538/74, § 55, 26 април 1974 г. (Пленарно заседание)) и че то заема „видно място в демократичното общество“ (вж. *Delcourt срещу Белгия*, 17 януари 1970 г., § 25, Серия А № 11; *Moreira de Azevedo срещу Португалия*, № 11296/84, § 66, 23 октомври 1990 г.; и *De Cubber срещу Белгия*, № 9186/80, § 30, 26 октомври 1984 г.). Освен това правото по член 6 „е първостепенно, тъй като осигурява платформата за защита на всички останали законни права“ (вж. Laura Hoyano, „What is balanced on the scales of justice? In search of the essence of the right to a fair trial“, в *Criminal Law Review* (2014) 1, стр. 4). Като се има предвид гореизложеното, тъй като член 6 от Конвенцията заема толкова важно място в едно демократично общество и е платформата за защита на оплакването на жалбоподателите за нарушение на член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията, тяхното оплакване по член 6, което само по себе си е сериозно, не е следвало да бъде отхвърлено от Съда по настоящото дело като недопустимо, без преди това да бъде разгледано задълбочено.

8. В заключение, с уважение се твърди, че в настоящия случай Съдът неправилно е обявил оплакванията по членове 6 и 13 за недопустими.

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО „МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

ПРИЛОЖЕНИЕ

Списък на делата:

№	Жалба № Подадена на	Име на делото	Жалбоподател Година на раждане/регистрация Местопребиваване Националност:	Представявано от
1.	57002/11 24.08.2011 г.	Мъндеви срещу България	Атанас Ангелов МЪНДЕВ 1968 Сливен България Ваня Михайлова МЪНДЕВА 1970 Сливен България Ангел Иванов МЪНДЕВ 1940 Сливен България Мария Атанасова МЪНДЕВА 1943 Сливен България	М. Екимджиев К. Бончева С. Стефанова
2.	61872/11 20.09.2011 г.	„Главчев и Главчев Груп“ ООД срещу България	Петър Тодоров ГЛАВЧЕВ 1949 Пловдив България ГЛАВЧЕВ ГРУП ООД 2000 Пловдив България	М. Екимджиев К. Бончева С. Стефанова
3.	46024/12 13.07.2012 г.	Рачеви срещу България	Росен Атанасов РАЧЕВ 1962 Шумен България	М. Екимджиев К. Бончева С. Стефанова

РЕШЕНИЕ ПО ДЕЛО „МЪНДЕВ И ДРУГИ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ“

№	Жалба № Подадена на	Име на делото	Жалбоподател Година на раждане/регистрация Местопребиваване Националност:	Представявано от
			Димитричка Илиева РАЧЕВА 1962 Шумен България	
4.	6430/13 10.05.2013 г.	Марваков и други срещу България	Петър Кръстев МАРВАКОВ 1957 - починал през 2017 г., Светла Иванова Марвакова е изразила желание да продължи производството вместо него. Светла Иванова МАРВАКОВА 1972 Пловдив България ПЪЛДИН КЪМПАНИ ЕООД 2000 Пловдив България ПОМФРИТ КЪМПАНИ ООД 1996 Пловдив България	М. Екимджиев К. Бончева С. Стефанова М. Начева
5.	67333/13 11.10.2013 г.	Димови срещу България	Асен Кирилов ДИМОВ 1978 Перник България Даниела Боянова ДИМОВА 1978 Перник България	М. Екимджиев К. Бончева Г. Черничерска